

HOTARUL

Revistă literară și culturală

SUMAR:

Dr. G. Ciuhandu	Germanii noştri
Al. T. Stamatiad	Portretul (poezie)
Tiberiu Vuia	În drumuri de vară
Al. Negură	Prietine plugar (poezie)
Gh. Moşiu	Epigrame
Sabin Moldovan	Spiritul latin şi unificarea legislativă
P. Bogdan	Prag de primăvară (poezie)
Tr. Mager	Câteva informaţiuni despre sfârşitul lui Avram Iancu
Livia Albu	Tablou de iarnă (poezie)
Gh. Moşiu	Stropi din cascada vieţii
T. Mariş	Pedagogii arădani şi actualele probleme de educaţie
P. Popoviciu-Bănişteanu	Primăria
C. Spiride	Raţionalismul şi economicul
M. Olinescu	Mugurul (poezie)
P. Bogdan	Anotimp (poezie)
Pan	Cronica rimată

Recenzii: CĂRȚI: *Sașa Pană*: Călătorie cu funicularul; *Sera Furpa*: Prima aventură; Ch. Beaudelaire: Flori alese (a. n.) REVISTE: *Luceafărul*, — *Piaiori Săcelene* (a. n.) — *Transilvania*, — *Cercetașul dela granița de vest*, — *Fruncea — Viața Literară*, — *Lumea nouă*, — *Blajul*, — *Satul*, — *Lanuri*, — *Gând Românesc*, — *Pașini literare*, — *Ramuri*, — *Atheneum*, — *Gândul vremii* (o. m.)

Insemnări: I. Păun-Pincio (I. Filipaş) — „Gazeta Antirevizionistă” — Memoria marilor oameni ai Aradului — Pimen Constantinescu.

Note: Horia, cu ai săi - O cîntorie de artă - Impotriva manierismului - Teatrul românesc (f. v.) - Revue de Transylvanie.

HOTARUL apare sub îngrijirea unui comitet de redacție, format din următorii membri ai „Ateneului Popular Arădan”: Barbu Pompiliu, Ciuhandu Gh., Constantinescu Al., Găvănescu Eduard, Lupaș Octavian, Olinescu Marcel, Negură Al., Păun Mihai, Șt. Popovici, Isaia Tolan și Vuia Tiberiu.

HOTARUL apare lunar cu un singur număr dublu pentru lunile Iulie și August abonamentul fiind:

Pentru autorități, instituții și întreprinderi comerciale, financiare și industriale,

pe an — — — — 200 lei

pentru particulari — — 100 lei

* * *

HOTARUL va apare în 24 și 28 pagini.

PENTRU DOMNII AUTORI. Manuscrisele nepublicabile nu se păstrează și nu se înapoiază. Cele admise de comitet vor fi publicate în ordinea primirii. Domnii autori sunt rugați a trimite manuscrisele scrise la mașină, pe o singură pagină și perfect citibile.

Pentru tot ceiace privește *redacția*: manuscrise, cărți, reviste, etc. a se adresa: *Al. Negură, publicist, Arad.*

Abonamentele și tot ceiace privește *administrația*, se vor adresa *Al. Constantinescu, profesor, Bul. General Dragalina, Arad.*

NOTA ADMINISTARTIEI. Rugăm pe domnii abonați dar mai ales pe cei din provincie să ne trimită costul abonamentului pe anul trecut și pe anul în curs, pe adresa: Al. Constantinescu, Arad, Bul. General Dragalina, 16. Apariția regulată a revistei e condiționată de plata regulată a abonamentului înfim pe care vi-l cerem. Rugăm deasemenea să ni-se comunice orice plângere în legătura cu apariția și expedierea revistei.

HOTARUL

Germanii noștri

— O problemă mai mult decât locală —

Punem o chestiune, la aparență de un cuprins mai îngust, gândindu-ne la Germanii din Arad — oraș și județ — la ceice-au fost și nu mai sunt și la puținii câți au rămas din cei mulți, ce erau, odinioară.

Așa pusă chestiunea, avem o amplă latitudine pentru condei, de a înfățișa problema „germană” de aici care, astăzi, face parte integrantă a complexului de chestiuni, cari privesc așa de deaproape politica statului român și interesele vitale românești.

Vom spune câteva cuvinte pe tema aceasta, care ne interesează, nu într’atâta din punctul de vedere politic — isolat de altfel din coloanele noastre —, pe cât dintr’un sentiment de dreptate, întemeiat pe un motiv etic național.

Și vom începe vorba prin a face, mai întâi, câteva constatări de ordin istoric.

*

Ne întrebăm, anume: **Decând avem Germani în orașul și’n ținutul Aradului?**

Răspunsul ni-l dau înșiși Maghiarii. Comunele germane, toate, sunt de o dată mai recentă. Germanii au fost aduși încoaci, din imperiul german, după refugiarea Turcilor, începând cu vremea împăratului Leopold I, și au fost așezați pe moșii de stat.

Pe atunci, nici nu erau în orașul și ținutul nostru, alți domni de pământ, decât împăratul, stăpânind un întins domeniu „cameral” sau de stat, și germanul Haruckern cu maghiarul Lovászy, Toți acestia, au plasat, bucuroși, pe domeniile lor, Germani cari în conscripțiile vremii, ca cei dela Glogovaț, figurau, până aproape de jumătatea veacului XVIII, ca advenae — venitori. Așa cel puțin se întrerupea aceea continuitate geografică-etnografică, pe care o prezenta elementul românesc, d’abia pestrițat pe ici-colo cu câțiva maghiari și sârbi.

În cadrul acestui studiu restrâns ne interesează mai de aproape stările din Arad, care, înainte de venirea Germanilor, era românesc, întrucât elementul maghiar era aproape absent.

După conscripția dela 1743, orașul Arad avea, în afară de Români și de Sârbi, 106 contribuabili germani și numai 38 Maghiari. O primă constatare esențială, căreia-i adăogăm și un explicativ geografic: Germanii și Românii locuiau, mai ales, în aceea parte de oraș, care se numea „oraș-german” (Német-város), dar avea pe teritorul său și biserica românească, drept dovadă, că și așezarea Românilor era pe acelaș loc. Mai precis: Germanii dăduseră, în Arad, nu peste Maghiari, ci peste Români. Totatunci, cei 38 Maghiari, se vede, vor fi fost adăpostiți în strada, numită pe atunci „maghiară” (Magyar ucca, azi: Str. Episcopul Radu).

După aceea conscripție (1743), pe cât am putut descifra migăloasa scrisoare măruntă a ei, am constatat că, în Aradul de atunci — firește, fără de restul dinspre Aradul-nou, (care se numea „oraș-sărbescu”, „rácváros” și fără de cetatea Aradului, situată dincoaci de Murăș — existau foarte mulți meșesugari și industriași. Am găsit între ei și Sârbi și mai puțin Maghiari și Români. Dar elementul covârșitor era reprezentat prin Germani.

Iată, ce meșesuguri erau reprezentate exclusiv prin cetățeni cu nume indubitabil pur-germane: 27 mici restauratori (educilla), 6 cismari, 5 tăbăcari, 5 olari, 5 rotari, 4 pescari, 4 măcelari, 4 dulgheri, 3 comercianți, 3 ferari, 3 fauri, câte-doi cărămidari și îngrăditori (mura-rius) și apoi: câte-un arendator, sitar, sculptor, croitor, funar, geamgiu, barbier, lumănar, pictor, tâmplar, tinichigiu, comerciant de verdețuri (? herbarius), aurar. Germanii, deci, reprezentau aici, la jumătatea veacului XVIII, cel mai de seamă element productiv: meșesugurile și comerțul, — alături de Români și Sârbi, cari reprezentau agricultura, și de Maghiari,

1*) Dr. Jancsó Benedek, Dr. Somogyi Gyula: Arad v. m. Néprajzi leirása, pag. 360.

cari făceau cărăușitul.

În total, din cei 106 cetățeni germani ai Aradului de atunci numai 27 înși nu aveau, unul sau chiar două, meșteșuguri. Deci, 79 Germani reprezentau aici 94 meșteșuguri.

În asemenea împrejurări, Românii, covârșiți numericeste în partea de oraș, numită după nou-veniții germani, au scăpat. Dar nici Maghiarii și Sărbii n'au putut rezista în concurența cu Germanii. Deaceia, la meșteșuguri mai rămăseseră, în „orașul german” Arad, d'abia 8 Români și 16 Maghiari. Din contra, Sărbii se țineau mai bine, prin cei 32 comercianți și meșteșugari ai lor.

...Așa era atunci!

Dar, de atunci, s'au schimbat lucrurile așa de mult. Germanii din aceea vreme, au continuat viața și îndeletnicirile de meșteșug, pe cari le aduseseră din țara lor de baștină, și cari, aici, după reculegerea politică de pe urma izgonirii Turcilor, erau așa de necesare și așa de bine venite.

Cine și de pe unde erau Germanii, cari și-au aflat la Arad — ca oraș „cameral” sau de stat pe atunci, și județ — așezarea și rosturile lor?

Să pomenim câteva nume, — mai mult de ilustrare, — din acelea multe. Ne folosim, iarăși, de izvoare maghiare. Și să menționăm, în legătură cu ele, unele împrejurări de ordin politic și social, prin cari acele persoane au fost smulse din rosturile lor etnice.

Sigismund Edelsbacher, ca nobil al imperiului german, născut (1681), în Kaschau (azi Kosice, în Cehoslovacia): i-se recunoaște aici nobilitatea (la 1714), prin ce i-se deschide drumul spre a fi moșier mare (la Șimand), înalt funcționar cu reputație, la administrația comitatului Arad. Calea aceasta a dus la slăbirea conștiinței germane. Dar cel puțin și-a păstrat numele familiar.

Tot din Germania a venit, în veacul XVII. familia Friebeisz, nobilitată la 1658 cu predicatul „de Rajka”, și familia Frummer, care și-a schimbat numele în „Szende”.

Iohan Georg Haruckern, care a construit cetatea Aradului, obținut (1723) indigenatul ungar și titlul de baron, dinpreună cu o moșie de 95 localități situate în trei comitate.

Alții, cum sunt Konrad Anton Mannsdorf, Franz Mittinger, Josef Redl, Johan Spech, Leopold Thalheim, Martin Vankel, Osvald Vizer, Philipp Grüner ș. a. au obținut, la fel, ori moșii ori ranguri nobilitare și diregătorii — cari mijlociri duceau, firește, la înstrăinarea de neamul lor și la contopirea în elementul maghiar care, politicește, începea să prindă consistență.

N'avem pretenția să exhauriem lista intelectualilor înstrăinați în acest chip, cari, firește, dădeau de urmat, aceeași rea pildă, celorlalți Germani, element așa de folositor și productiv în viața comercială și industrială. Dar, pentru a completa tabloul, măcar întru câtva, vom mai

spicui câteva nume de Germani arădani, de aceeași categorie, din veacul XIX.

Intemeietorul familiei, cu nume așa de unguresc, Almay, nobilitată la 1835 cu predicatul „Almási”, a fost cetățeanul Joseph Wurm din Pesta. Tot așa, urzitorul familiei, „Algyay” este cetățeanul din Pesta Thomas Kardetter. Proprietarul mai multor sate din Podgoria Aradului, Dietrich Joseph, baron de Landsee, a fost indigenat la 1827. Brüneck Karol, care era primcasier al comitatului, primește (1828) moșia dela Cermeiu și își strânge astfel și mai mult legăturile cu elementul maghiar, sporit prin atâția transfugi germani, dintre intelectuali și industriași și comercianți.

Ce vom mai adăoga — nu despre alții mai neînsemnați, ci despre doi rătăciți din cei de seamă: contele Königsegg de Rothen, fels și Aulendorf, înzestrat (1804) cu marele domeniu dela Șebis? Și ce — despre familie Szalbeck de Petriș, care se trage din Mathias Szelbeck, fostul secretar al Principelui Moldovei, confirmat mai apoi în funcția de comisar salin (1739)

Nota caracteristică a tuturor acestor „germani” era: cea mai strânsă atașare, politică-socială și culturală, la curentul de deșteptare maghiară pornit după începutul veacului XIX. Ei, toți se lăpădaseră cu desăvârșire de originea lor germană și se identificaseră pe deplin cu limba, cultura, și aspirațiile maghiare! Mai mult decât atâta: **Moșteniseră, cei mai mulți din ei, și ura fanatică a Maghiarilor împotriva Românilor refractari:** Iar în războiul dela 1834, pentru extirparea ortodoxiei la Români în acest județ, nimeni n'au fost mai fanatici, de cât tocmai cei doi mari renegați germani: Contele Königsegg dela Șebis și Szalbeck Jakab dela Petriș...

Fanaticii acestia lucrau și dintr'o sugestie, pe care li-o aplicase propria lor biserică, ceea catolică, tot mai strâns identificată cu aspirațiile maghiare și cu politica de maghiarizare.

De ilustrare, vom invoca o hotărâre a comitatului și un caz tipic de desnaționalizarea unui sat german, printr'un preot catolic, german renegat. Comitatul, care se pasiona mult de o cât mai largă desvoltare și lățire a limbei maghiare, hotărârea la 11 Aprilie 1831 — în absența unei legi de stat, în acelaș sens! — introducerea limbei maghiare în administrație și în biserici. Domnilor de pământ li-se impunea să propună de preoți rom.-catolici numai de aceia, cari știu ungurește. Preoții romano-catolici în special — cari erau și ai Germanilor — erau provocați să propage limba maghiară între enoriașii lor, cu orice mod. Să-i catehizeze, să le predice în ungurește numai; iar acolo, unde n'ar ști ungurește, cel puțin tot a doua sau a treia duminică — să le bată toaca la urechi?! — să le predice în ungurește; „iar pe germanii cari și de altfel progresează frumos în maghiarizare, precum și pe alți rom.-catolici, să-i obișnuiască și să-i deprindă în limba maghiară.” Iar păcătoșii de

preoți valachi „neuniți“ să nu primească sesiuni parohiale, dacă nu cunosc limba ungurească...

Ce s'a ales, în special, de Germanii noștri, în cursul celor două sute și câțiva ani dela așezarea lor aici, în oraș și în provincie?

Să ni-o spună, iarăși, alții, pentru a nu ni se putea atribui exagerări. Redăm un caz semnificativ. Franz Haruckern, pe care-l cunoaștem deja, a adus și așezat Germani pe moșia sa în localitatea numită mai târziu Szent-Márton, azi Sân-Mărtin. Această comună germană și catolică a avut de preot pe germanul Wieland János (1826—64), care a lucrat cel mai mult „pentru maghiarizarea comunei.“ La 1833, a introdus limba maghiară în școala germană, iar în biserică, cântarea ungurească. Jumătatea primă a liturghiei s'a cântat în nemțește, iar a doua jumătate pe ungurește. La 1834 a îmbrăcat în costume ungurești pe fetițele, cari purtau statuia Sfântei Fecioare Maria“ (1*).

Tot așa s'a lucrat și în celelalte comune, germane dintru începutul lor din veacul al XVIII-lea, cari, mai apoi, au primit preoți maghiari d'a dreptul, ori germani — cozi de topor ungurese.

Așa stăteau lucrurile, de pe partea catolicismului care se identifică tot mai mult cu aspirațiile de cucerire ale maghiarizmului, în acest oraș, care — sat românesc fiind dintru începuturile sale devenit mai apoi, prin recucerirea dela Turci, „târg“ (opid cameral) pe moșie de stat — nici nu putea fi locuit de alte „confesiuni“, decât aceia cari erau de religia dominantă catolică și ceea ortodoxă „a băștinașilor aflați aici.

Mai avea Aradul de atunci, pe lângă Românii și Sârbii ortodocși și pe lângă Germanii și Maghiarii romano-catolice, și încă șase familii de Evrei!...

Dela 1788 încoaci, când s'a așezat aici întâiul protestant maghiar — până la Dacretul de toleranță (1781) al împ. Josif II. ei erau excluși cu desăvârșire din orașe, la Arad ca la Timișoara — au venit, de s'au așezat la Arad, și Maghiari calvini, și au pus temelia comunității calvino-maghiare. Incep de se strecoară și Germani protestanți, de confesiunea ev.-augustană, confesiune specific germană. La 1839, evanghelicii luterani erau deja 160 suflete, ce făcea 1% din populația orașului, după confesiuni. La 1869 erau 743 suflete (=2.2%), la 1891: 1221 suflete (=2.9%), iar la 1910 chiar 2213 suflete — culmea creșterii! — adică 3.5% din populația orașului.

Dar, ne întrebăm: Unde sunt Germanii, cei mulți odinioară în acest oraș, reduși în statistica oficială dela 1910 la o disparentă infimitate?

Căci, iată, ce ne spune statistica: La 1910, Maghiarii în Arad, erau 46.085 suflete, după statistică, adică 73.0% din populație. Acum, eliminând din această cifră numărul Evreilor,

cari, bine înțeles, contau ca maghiari, în cifra de 6295 suflete (10.0%), ar rămânea Maghiarii puri 39.790 suflete (=63.0%). Dar, în cifra aceasta se cuprind și celelalte elemente eterogene, pe cari statistica tendențioasă i-a înglobat între Maghiari, și politicește, în locul al doilea — numericește, poate, chiar în locul prim — Germanii desnaționalizați. Da; căci, într'adevăr, Germanii de odinioară, cari înainte de două sute de ani, dădeau cel puțin în „orașul german“ Arad o majoritate remarcabilă, acum (la 1910) erau reduși la 3.5% din populația Aradului!

Evident: Germanii dela Arad, în provincie ca și în oraș și-au pierdut rezistența națională, și cu atât mai ușor s'au desnaționalizat, cu cât aflându-se desbinați în două confesiuni, nu au putut să-și pună în practică nici măcar tendințele de unitate culturală, ci au slugit interesele culturale și, mai apoi, și pe cele politice ale Maghiarilor.

Noi, Românii, cunoaștem bine acest funest experiment, al pierderilor politice-naționale de pe urma desbinării confesionale, cu toate fictivele ei foloase și cu multele ponoase și-a oalelor sparte de peste 200 de ani. Germanii, însă, fiind mai puțini și mai fragili ca noi, n'au putut rezista politicește sufocante, ale căreia victime deveniseră prin legăturile dogmei catolice, la început, trecute mai apoi în seama și în folosul politice maghiare de stat politic unitar-național maghiar...

Iar astăzi, în România-Mare?

Am avea multe de spus, la problema aceasta, care în această faza e o problemă politică.

Și cum revista noastră nu face politică, ceea ce nu intră nici în pasiunile autorului, mulțumit cu învățămintele istoriei — ne mulțumim să dăm premisele informative, de ordin istoric, pe cari le îndreptăm, deopotrivă, către conștiințele victimelor politice de maghiarizare de până eri printre Germanii noștri, pe cum și către ceie în chip profesional se ocupă de rezolvarea problemelor politice ale Statului român.

Noi, dela începutul regimului românesc chiar, am avut plăcerea să surprindem, la Germanii din Arad, un gând de revenire asupra procesului politic-cultural al maghiarizării lor. Era o râvnă justificată a lor, prin puterea sângelui și a culturii pe cari nu le lăpădaseră cu desăvârșire. Mai era la mijloc și un credit politic și moral al Statului Român, care își infiripase unitatea politică tocmai în baza principiului național și al dreptului de autodeterminare al popoarelor. Germanii noștri, ieșiți din buimăceala momentului, contau pe înțelegerea politică și pe sprijinul moral al Statului Român de a li asigura condițiile culturale necesare.

În locul prim: erau școalele germane, pe cari le cereau; dar, durere, n'au fost înțeleși și ajutați în măsura în care trebuia, ca Statul să sprijinească această mică minoritate, chiar din motive politice de Stat român.

1*) Márki S.: Arad. monogr. II. 733—4.

... Și-așa, politica „culturală“ (?) a României-mari nu li-a dat Germanilor de aici cuvenita atenție și sprijin, pe cari le solicitau, în slujba școalelor germane, prin cari ar fi adăogat Aradului ceva din patrimoniul culturai germane, un factor mondial apreciat.

Și, în loc de acest rezultat, șurubăriile politice, aplicate în cursul vremii din partea tuturor celor interesați a suprima acest gând de re-deșteptare culturală germană în Arad și jur, — au dus acolo... unde nu trebuia — ca la al doilea rezultat negativ — la episcopia sau superintendenția „maghiară“ a luteranilor dela Arad, germani de origină în cea mai mare parte, mai ales în acest oraș.

Durere, politica românească și politicianii nostri, nu în acest caz au umblat întâia dată ca legați la ochi... mânând apa pe moara altora! Așa am ajuns deja acolo, că în loc să li-se fi dat la vreme Germanilor din Arad ce li-se cuvenia ca grup etnic și cultural propriu, au fost

mânați în tăbăra intereselor maghiare: la școalele romano-catolice, aceia cari sunt germani de aceasta confesiune, și în spre ostrovul maghiarizat al luteranilor germani odinioară...

Așa fiind, Germanii rămân și pe mai departe desbinați între olaltă, în folosul Maghiarilor.

Nu mai examinăm problema, de oarece dela acest punct încolo ea trece în domeniul politicei.

Dar punem o întrebare de conștiință, în două direcții: concetățenilor germani în primul loc; și, în al doilea loc, guvernanților politici detotdeauna:

Dacă aceste fatale consecințe cadrează cu conștiințele lor și cu prestigiul și interesele Statului și Poporului român?

Eu am pus întrebarea, și țin să anticip și răspunsul, după a mea părere:

Nu, și iarăș: nu!

Gh. Ciuhandu.

Portretul *)

Ch. Baudelaire

*Boala și moartea topesc în cenușe
Focul strălucitor care ne-a încălzit.
Din ochii acei mari atât de vii și de calzi,
Din gura în care mi-am topit inima,*

*Din sărutările acelea aprinse ca un dictam,
Din avânturile mai vii, ca razele soarelui,
Ce-a mai rămas? E groaznic, sufletul meu!
Nimic decât un desen șters, în trei colori,*

*Care, ca și mine, se stinge'n singurătate,
Și pe care Timpul, bătrân netrebnic,
Il izbește zilnic cu aripa lui aspră...*

*Crud asasin al Vieței și-al Artei,
Niciodată nu vei stinge din amintirea mea,
Visul care mi-a fost încântarea și gloria!*

AL. T. STAMATIAD

*) Din volumul de poeme: *Paisagii Sentimentale* — originale și traduceri — care va apărea în Marne.

In drumuri de vară

(Note de drumetie
Prin Bucegi)

În trenul ce sboară printre priveliști depărtate, pe ațe de oțel, căldura a încins compartimentul: miros de curea, de lăncezeală și coclit, stăruie în aer. Afară e soare și senin. Julie. Dar noi abia în noapte, pe răcoare, vom descinde în Brașovul împresurat de umbre, în gara cu lumini mărunte, împinse pe paralele lucii, până în cotiturile nopții. De-acî pe-o vâlcea întinsă, pe de laturi cu sate bogate: Vulpăr, Cristian, Tohan, avem puțin până la Zărnești, popas primitor, apoi Branul.

Branul nu este ceace am crede de aci noi, oameni de șes și de orizont vast. Regiune încă fertilă înspre nord, către Codlea cu Măgura ei, abia dincolo de sat încep, pe de margine de șosea, sușurile spre zarea deschisă tuturor fanteziilor. Castelul teuton, cu patină veche, și svonuri prin unghere, stă într'un dinte de prăpastie. Vizitatori numeroși, cari trebuie să plătească intrarea, trec pe sub arcade și se strecoară prin uși strânse în chingi de fier. Par plictisiți în atitudini de mucenicie și desorientați, în lipsa unei călăuze, care să cunoască și veacul cel lung ce plutește peste lucrurile prezentului, ale reședinței regale.

Din Bran, eșim spre miazăzi, printre hanuri și crâșme, înspre râșorul care vine din sîstoațele de sub Bucegi. Dintru început o luăm pe poteca de sub munte, pe lângă cursul vioi al apelor. Neinițiați în treburi de astea, lăsați în grija unui sătean, angajat la întâmplare și dornic de câștig, dar fără cunoștința drumurilor și a noțiunii de turism, întreprinderea noastră, introductiv va fi o pagină inedită de drumetie. Mergem prin pădure, pe pământ virgin, printre căderi de ape, peste copaci prăvăliți de furtună. Alături, pare așa de aproape, un perete de stîncă, de un verde ireal, stă călăuză și îl apucăm când în dreapta, când în stînga noastră. Înaintăm încet, pieptiș, spre culme și venim cam de multisor. Vreme de două popasuri, cu hrană și apă rece. Am început să ne îndoim de vre-o eșire. O tilincă, apoi un cioban sus la un luminis ne îndreaptă „tot pe muchea pe care trebuia să venireți” ajungem la „Gutanul”. În umbra unor ruine, — vechea vamă blestemată — stă crâșma lui moș Gheorghe, încheiată proaspăt, ca la munte, numai din lemn. De-acî e doar colea schitul Ialomicioara, ținta noastră de azi.

Refăcuti, pornim de-acum cu o călăuză nouă, un pădurar, ca la vre-o șasezeci de ani, cu pas tot sprintem. Vorba lui curge domol și puțină. Îi impun printii cari vânează pe aci capre negre și, — urșii. În stînga, o învălurare de linii, la dreapta un pisc cu pădurea rarită: acolo, peste cheile Strungii, Regatul și uzinele dela Dobrești; aci Muntele Doamnei. În față, stîncă pe care am zărit-o din vale; un pripor al Bucegilor. Colții Bătrânei. Va trebui să-i trecem, pare un lucru de nimic. Dar tot urcăm și nu

mai sosim. Un vînt rece ne împresoară. În urmă valuri încremenite în veșnicie, se înșirue munții: mare impresionantă prin tăcerea, imobilitatea și întinderea ei. În peretele din față, la câteva sute de metri, în dreptul nostru, scobit în piatră, un cuib de vultur.

Am înfruntat în sfârșit coasta și suntem pe un podiș, cu iarbă deasă. La stînga fumegă inourat, contur de uriaș, Omul. Printre jnepenii cari ne-ar ține pe loc, pe o potecă îngustă, coborâm în valea Doamnei. De-acum fără călăuză, „că-i numai o oră până acolo”. — Inserează. — Suntem în fund de cazan. Din două părți, dela stîne, câini ciobănești ne latră cu răsvonuri de cavernă. Apare luna într'o sulită de piatră, și stele, vii, pe fondul de catifea al nopții. Caravana înaintează, pe un pripor, sub stînci. Cineva fredonează marșul toreadorului. Impresionant decor și atmosferă. Decît, acum suntem cu adevărat sub spuză de stele și printre colți de piatră. A visa aci, mai mult ca oriunde ar fi o primejdie de moarte. Trecem așa dar cu veghe încordată, sub pînza ireală a lunii, înspre Ialomicioara. Din depărtare, cascada de sub brazi, sgomot alb de vijelii, tulbură seninul. O lumină pălpăie, avară: este așezământul de drumetie al Turing Clubului României. Ajungem pe la miezul nopții. Primiți cu neîncredere, — nu suntem membri organizației, — avem drepturi mai puține și vom plăti totul mai scump. Sesizăm de-îndată și rigoarea unei discipline căreia orice drumet trebuie să i se supuie: noaptea este a somnului recreator și dătător de puteri noi.

*

Culori matinale. O paletă magică a umplut lucrurile cu sineală și cu verde. Nouri se evaporază deasupra piscurilor. În fața hanului, ani mație. Drumeti plecați cu noaptea în cap, sosesc din trei direcții: dela Sinaia, dela Cheile Tătarului și dela Omul. Cei cari au dormit alături, la schit, se caută pentru plecare: către Bușteni peste Babe și Caraiman. La Omul prin Obârșia Ialomiței. Privim lumea asta trepidantă și cu ifose. Printre atâtea figuri palide, cu ochelari, subțiri și urâte, câte-o fetișcană cu sîni mici, talie suplă și ochi de veruță. Pe-alocuri o grije paternă aliniaza un grup guraliv de copii: copii bătrâni cu musteți și țepi în barbă și oameni de-o schioapă, gravi și ochi aprinși. În curînd tăcerea prietenă le ia locul. Toată ziua aproape, sub soare domol, ne vom bucura de această liniște, care aureolează colinele cu lumini pure. O potecă largă, de Cîsmigiu, duce la schit. În drum înscipții cu imprecății lungi, fac apel la sentimentul fratern al omului pentru copaci: leagăn, scut și sicriu, tovarăși de toată viața ai trecătorului. Lucrul se amintește pentru a ocroti și păstra viața din jur, pentru legile ei firești de descompunere fosforescentă, în putregai și vis. Cărarea trece pe lângă un cuptor

de pâine și o pivniță sub pământ. Pâinea și vinul, elemente de învigorare pentru călugări și credință, asigură schitul de cele lumesti. Printre brazi, o bisericuță, din lemn, modestă: este schitul cel vechiu. Cu puțină pictură sub streșină, cu un turn de stil strein, localul stă măturie de veac vechi și pentru zile de sărbătoare.

Schitul cel nou îl zărim după o cotitură, deasupra Ialomicioarei care scapă acum neburnatecă din strânsoarea cheilor Lupului. Biserica, o miniatură fără multe podoabe, stă strajă Peșterii, sub bolta din care picură mereu stropi de umezeală.

Părintele Gherasim care ține loc de stareț ne poartă în chilia lui de scânduri, scundă, împodobită cu scoarțe, icoane sfinte și cruci sculptate în lemn aromitor de chiparos. O licoare limpede și de-un gust complex, — un chimen, preparat de Cuvioșia Sa după rețeta ce o păzește ca mare taină, ne înviează. Întrebăm de așezământ și de trecute vremuri. Datele lipsesc și interesul de a le descoperi nu prea se arată.

Un călugăr bătrân, încins cu sfoară și îmbrăcat cu cojoc, ne poartă să vizităm peștera. S'a adunat un grup mai mare și pornim de îndată printr-o ușă ferecată și păzită să nu treacă nimeni nevămuț înspre această lume alui Caro, care se deschide în fața noastră cu un curent de aer rece, cu umbre și sgomote de vijelii. Se aprind făclii de rășină, în lumina sumbră a căreia va trebui să trecem deacum pe-o potecă podită către interiorul care aci se ridică în boltă de catedrală, dincolo se îngustează ca o strungă. Căvernele sună a gol, ecourile se întesc. Apele văjii sub noi, hăurile se cascadează tot mai tăcute. Căti-va, mai slabi de înger, renunță. Cei rămași trecem înainte puțin îngândurați, tăcuți. La stalactite, în fața grotei urșilor, la câte-un colț ferit, unde apa curge lină și limpede până în cufund, ne îndreptăm când spre înalțuri, când spre adâncuri în contemplație și admirație. Dar suntem zoriți printre forme ciudate de petrificații și de escavații milenare, lucrate în piatră de apa ce curge din măruntaie de munte dela începuturile cele fără de nume. În sfârșit, la capăt de drum, o firidă în triumf gotic, din două părți cu câte un ochi de întunec, și alături un culcuș în lesne: altar săpat de capriciul apelor, spun speologii, sau de un călugăr refugiat aci pe vremea turcilor cu comoara schitului... Cime știe... Suntem departe de lumea cu supozițiile ei, apa curge lină și fără răspuns. — Drumul înapoi îl facem mai vioi, mai repezitor: așteaptă alții la rând, iar noi suntem dornici de soare și puțin cer.

La plecare părintele Gherasim ne poartă cu inimă de frate al lui Cristos să mănem la noapte în chiliile de aci. Tare mă îndeamnă ceva să primesc, să stau o noapte într-o veche mănăstire românească. Câte nu ar ști vorbi. Dar dorința rămâne, după program, neîndeplinită.

S'a făcut de amiază. Să ne vedem de lucruri mai prozaice. Un boarș ne pune în stare de ofensivă față cu rucsacurile pe care le-am pur-

tat atâta vreme: sosi și scadența unei răzburări copioase. Abia acum ne simțim mai în voie. Așturi, luăm apă dela izvor, apoi ne acoperim cu seninul și visăm.

După odihnă, pornim într-o deară la plimbare, să explorăm drumurile. Și tot urcând, tot amăgiți de priveliști, mai stând de vorbă cu drumeții cari coboară, ne găsim pe un platou ca de târg de țară. Avem de aci o priveliște spre sud, către valea Ialomiței peste Padină. Înspre Petroșia, direcție în care noi nu vom mai merge, dar de unde ne-a venit vestea unor frumuseți, de pe la Cheile Tătarului, Scropșasa și Zăncaga. Aci, la picioarele noastre, vi-nșoare de ape, și menhiri, printre cari bate veșnic un vânt tăios. De demult, de când durează legenda Babelor...

Rătăcim câțva timp încă pe un platou întins ca un loc de șes, de-acasă. Căutăm. Pe alături de noi, mai e ceva de văzut. Simțim. Dar nu cunoaștem drumurile, marcată de Turing Clubul României este pe alocuri distrusă, harta se dovedește a fi defectuoasă. Coborâm deci la padină din nou, și lăsăm în dosul unui perete, la câteva sute de metri numai, sub brâna prăpastei, Caraimanul. Pentru mâine.

La han, am sta cu săptămânile, dar ne limităm la câteva zile, spre a hoinări prin pădurea de brazi, a ne îmbăia în apa cu căderi albe ale Ialomiței și a scruta vremea și mersul ei prin aparatele așezate la răspântii.

În sfârșit azi, de și urcăm spre ținta călătoriei noastre, Omul, înseamnă totuși că pornim spre casă. Deaceia suntem puțin tăcuți. Poate și fiindcă unii dintre noi au trebuit să renunțe la drum, făcând calea întoarsă spre Bran. Din sus vin drumeți porniți pe lună. Un bună ziua răsună multiplu și amical, către necunoscuții, care suntem noi, cei de jos... Așa se salută pe aci lumea, dintr-un îndemn de-a fi aproape al omului. Se schimbă impresii, se cer lămuriri, fără prezentări, cu multă bunăvoință. E solidaritatea drumețului, care se întemeiază pe tesuturi de lumină subțire; pe afinități. Omul revine aci la o solidaritate de clar, ancestrală și împrumutată locurilor. Tot este drumeția socotită de unii o întoarcere pe pârghia instinctelor nomade, la primitivism. Într-o măsură așa și este această nevoie de a merge cu țipigi întințați și cu inventar sumar: o lule, o perche de ochelari, pătură, rucsac și alpenstock (la femei am văzut că este de rigoare rujul și pudra) pe cărări, sub prăpăstii, printre auituri prelungi de singurătate, în vecini cu cerul, că îți vine pe alocuri să-l ciocănesti cu unghia. Și totuși pentru omul modern drumeția este o necesitate și pentru atâtea țări un izvor de câștiguri frumoase... Dar noi...

Alegem de pe tabloul de marcat, așezat lângă un podet, la loc vizibil și cu neputință de ocultat, semnele ce ne vor conduce până la cel mai înalt pisc al regiunii. Poteca, marcată cu vânat, se deschide spre nord, sub Colții Obârșiei, în valea largă, bolovănoasă, către izvoarele Ia-

lomiței și pe lângă cascada frământată de căderi albe în care soarele își toarce beteala curcubeului. Ne regăsim cu grupuri numeroase, pe o cărare cu circulație intensă, pe un fund de cazan uriaș. Sus, pe muche, către Guțanu, la vre-o mie metri înălțime, un călător călare se proiectează pe cer ca un cavaler de alt veac. Din dreapta un uruit straniu de care dogite ne solicită atenția: din cleștele în care a fost strâns dintotdeauna un bolovan se prăvale cu hohote de Sfarmă Piatră, nu departe, în hău de iad.

Poposim la zidurile Mecetului turcesc, o fan-tezie de zile mari a naturii. Câteva capre pasc în pripor, neverosimil de calme și familiar. Dedesubtul lor, adâncul e poate numai o părere. Dar să nu întârziem: mai avem în fața noastră o stâncă, dindărătul căreia ne așteaptă cu umeri rotunji și îndesați în cer, piscul cel mare. Urcăm în opintiri, încă o oră, ca să ne trezim pe o potecă de vis, 'ntre două prăpastii. Priveliștea ne fură. Sub noi valea Prahovei arată deocamdată numai un colț de covor, cu Azuga și linia ferată: fragment de vitrină. Un pas și am cucerit de-acum piscul: bolovan uriaș, rotund, neted, piatră de cremene, așezat cocoasă în spinarea unui mon-stru blând, tăcut decând lumea.

E senin, frumos. Am nimerit o zi de care se întâmplă puține la an: în totului adunate de pe întreg sezonul, nu fac o săptămână de limpezimi și odihnă de curenți în această împără-ție de veșnică mișcare de negură și zăpezi. Pla-toul este îngust și puțin. Un loc pentru hanul aceluiaș Turing Club al României de care auzim atâtea vorbindu-se, cum și de un nume care in-sotește orice comentariu de laude: este acel al dlui Mihai Haret, președintele asociației, stăru-ința căruia se pare a pus început câtorva măsuri salutare de organizare și raționalizare a dru-metiei.

... Am impresia că stăm pe o barcă și sun-tem prea mulți. Vreau să fiu singur. Simt ochii umezi, ca și umerii, de rouă, de lumină. Fiecare încearcă senzații ciudate aci. Este cu noi un bătrân venit dela Pietroșița, palid, plin de sudo-ri, genunchii îi tremură și se plimbă fără odih-nă. Dacă nu am fi la munte, ai crede că are rău de mare. Dar este și aci un rău: neurastenizant pentru unii, tonic pentru alții, muntele irită, provoacă, atâta nervii. Doar priveliștile calmează. Uite până colo, la Zărnești, de unde am por-nit, dela casa părintelui Piso, este cale de două zile. Și toată întinderea aceasta de timp și loc o ai acum aci, sub tine, ca într-o părere. Din-coace, Bucșoiul, cap de balaur colțos, sărind în văzduh, acoperă vederea înspre Brașov. Doar Predealul, tace în umbră de nouri ca un zid nă-pădit de vreme și de iarbă. Peste șeaua din față a Coștilei, Caraimanul.

Pornim într' acolo — flancați de doi hoi-nari de rasă, unul funcționar de bancă în Capi-tală, celalt student. Umblă depărtările astea de câteva săptămâni, gătindu-și singuri și dormind pe unde apucă. În acest mediu de irumperi îns-pre cer și de piatră frământată în văgăuni, po-

dișul peste care trecem impresionează prin întin-derea și monotonia lui: filozoful de-alături in-tuește în el unitatea care odihnește și creiază. Și pe măsura în care înaintăm, găsim că aceas-tă savană de ierburi umede, se razimă în colți de brâne, ce se cască sub noi, fiecare cu câte o priveliște și cu legenda ei: Valea Cerbului, Va-lea Țapului, Valea Seacă, Valea Mălinilor, Valea Coștilei. Pe alături munți ce par acum coline: Dihamul, Morarul, Clăbucetul, și pe dedesubt, valea Prahovei, pornind din Predeal, prin Azu-ga, Bușteni, Poiana, Țapului se pierde în zare cu Sinaia.

Crucea dela Caraiman. Muntele, de aci de unde-l vedem noi, în afară de un clin ușor pare numai o denumire topografică, fără să rupă unitatea masivului, nici să dea vre-un caract-er de linii noi locului. Omul, Coștila, Caraiman, Babele, sunt determinări topografice în sânul aceluiaș masiv, întins pe vechea graniță și adunând din toate zările, simbolică unitate, pri-virile, comorile și tainele prin susul prăpăstiilor, spre platoul ce stă în răsunset de cer și veșnicie, ca însăși țara din care se adună, linii și rotunji-mi. Este locul potrivit pentru crucea înaltă și încheiată în fier, așezată pe un cavou alb, puțin poate cam plată, sub raport artistic fără nici o intenție realizată, și căreia inima care vine înspre brațele-i ce se resfiră pe fundalul vântat al pădu-rii din față, trebuie să-i împrumute viața nece-sară unui simbol viu.

La picioarele ei, pe bănci, grupuri de vizi-tatori; colonii școlare dela Buștenii care se în-tind sub noi, geometric. — și din alte apropi-eri, localnici cari urcă pe drumurile lor, în pantofi și costum de tenis. Prietenii noștri dela București, cu care, până aci am făcut schimb de tutun, țigări și sală, ne părăsesc. În amintirea zilei, fotografia e de rigoare.

Reîntorși, la han, stăm în cumpănă: am vrea să petrecem o noapte aci. Dar baraca, pare, pen-tru pretențiile noastre, prea subredă; dacă vine la noapte un uriaș și ne asvârle în vale? Tova-rășul meu cu și mai puțin curaj, este și mai practic: are previziunile lui atmosferice; cu si-guranță va fi furtună. Astfel pe scăpătatul soa-relui, coborâm înspre Râșnov. Suntem singuri, numai doi, și mici, cu adevărat, zoriți și nerăb-dători. În câte colțuri nu ne-am poticnit, câte prăpastii nu am ferit: școală de vigilență, de curaj și de luciditate. Când după vre-o patru ore de mers, dăm în drum catifelat, la lumină de lună, fără urmă de furtună, privim îndărăt o magazie uriașă de cutii răvășite se îndească în linii de arabesc, pe loc puțin, înspre tavanul înstelat. Aștepti un deget care să împingă luc-rurile astea în armonii ceva mai calme: dar nu, trufia stă înfiptă în colții aspri ai viziunii sele-nare.

Noaptea o trecem la hanul, din Valea Râș-novului, a Societății Karpat Verein. Doi-trei dru-metii mânăncă și povestesc. Drumetia își are le-gendele ei, istorii cu victime și pățanii cu haz.

Și astfel ceasurile scurg în somn blând viziunile de peste zi.

Din tot ce-i frumos și inedit în drumuri de astea, este și dimineața de aci. Umbre ce se dau bătute, lumini ce se îmbăiază în rouă, cărări lucii și cerul vast, sonor, prins în sulite de brazi. Oamenii cu obraji umezi, respiră fuioare de bu-ră, și au ochii limpezi, sufletul la îndemână.

Hălăduim prin pădurea seculară. În mersul

nostru e ceva din ritmul veseliei spontane, tro-păim surd în cărări largi, sărim peste copaci, și ocolim un răuleț care are vreme să ne iasă tot mereu în cale. Iar când drumul se întinde, în panglică dreaptă, dela Uzine înspre sat, pe șes, din față, cetatea Râșnovului se apropie me-dievală și ruină, iar în urmă, ireal și vis, se pierde ca o legendă, Muntele.

Tiberiu Vuia.

Prietine plugar,

*alături de boi, ciopliți în bazalt,
îmi pari mai puternic și mult mai înalt,
când mâinele-ți aspre, din mâneci prea largi,
te-arată-ori când gata, pământul să-l spargi.*

*Copil, te văzură ai mei ochi, ca azi:
brad smuls din pădurea frumoșilor brazi;
sfânt rupt din litanii, cu fierul să scrie
pe'nlinse ogoare, o grea poezie!*

*Rămâi, drag prietin, sfânt rupt din litanii!.,
orașul înfrânge pornirea'n bejanii!
acolo'i o lume, cu drumuri pustii
și totu'i într'însul, un vis de stalii.*

*Rămâi slovă bună de pusă în vers
și'nchin-o tot brazdei, când fierul în mers
condei se preface, în mâna-ți amnar....
Rămâi slovă bună, prietin plugar!*

Al. Negură

Epigrame

Ateneiștilor

S'au strâns făuritori de rime
La »Ateneul popular«
Și, ca să nu mai între nime,
S'au ingradit cu un »Hotar«.

Dlui Ion Pogana

Ziaristul Ion Pogana
E ca și fatamorgana:
Lucrurile — adevărate,
Ni le-arată răsturnate.

Dlui Petru Pascu

Dacă Pascu — ar scri cu zor,
Cum inceptu — poezie, —
Ne-am trezi în viitor
Cu o nouă pascălie.

Gh. Moșiu,

Spiritul latin și unificarea legislativă

Unificarea legislativă a intrat într-o fază decizivă. Senatul, în ședința ținută la 23 Februarie 1935, s'a pronunțat în unanimitate pentru luarea în considerare a proiectului Codului Penal. Proiectul se găsește acum la Cameră și avem toată speranța că până la sfârșitul acestei sesiuni el va deveni lege. Proiectul Codului de procedură penală de asemenea este depus pe biroul Corpurilor Legiuitoare și se va lua în discuțiune în sesiunea viitoare. Astfel în curând vom vedea îndeplinită dorința tuturor juristilor români: unificarea dreptului penal pe întreg cuprinsul Țării Românești.

Lucrările pentru unificarea dreptului civil, care comportă dificultăți mai însemnate, desigur că vor fi accelerate, în urma succesului neașteptat de care s'a bucurat proiectul Codului penal.

Juriștii din țara întreagă urmăresc cu deosebit interes lucrările Corpurilor Legiuitoare. Ideia unificării ne este atât de scumpă, încât dorim cu toții să vedem realizat acest ideal în timpul cel mai scurt.

Felul însă cum este proiectată unificarea legislativă nu întrunește aprobarea unanimă a lumii juristilor. Deși s'a înălțurat de mult ideia unificării prin extinderea legislațiunii Vechiului Regat asupra tuturor provinciilor românești, totuși sunt încă mulți cari socotesc și astăzi că singura unificare posibilă ar fi aceea prin extindere. Momentul, când o asemenea unificare era posibilă, l'am pierdut. Dacă unificarea nu s'a putut înfăptui în felul acesta în 1918, astăzi, după 16 ani de unire și după ce prin Constituțiunea Țării s'a decretat unificarea prin revizuire, (1*) evident că extinderea legislațiunii din Vechiul Regat nu mai poate forma obiect de discuțiune. Dar unificarea prin revizuire o impune și faptul că, vechile coduri românești nu mai corespund necesităților juridice a vieții de acum.

Unificarea legislativă depășește cadrele unei simple reforme legislative. Ea este o chestiune națională. De aceea se impune ca toți juriștii români să colaboreze la această operă. Totuși presa juridică română ne aduce zilnic nemulțumirile acelor cari socotesc greșită metoda unificării. Nu ne referim aci la criticile constructive, cari fără îndoială aduc un prețios concurs acelor cari sunt chemați să înfăptuească unificarea legislativă. Ne gândim la aceia, cari profită de orice moment, spre a afirma că prin unificarea legislativă, astfel cum este pregătită

de Consiliul Legislativ, se înlătură spiritul latin ce domină vechea legislațiune românească și că adoptând concepții și instituțiuni juridice dela asupritorii noștri de eri, s'ar compromite această unificare.

Privită chestiunea exclusiv sub acest raport, vom ajunge de sigur la un rezultat greșit. Căci unificarea legislativă nu poate fi numai o chestiune de mândrie națională. Ar fi într'adevăr criticabilă atitudinea unui legiuitor, care — deși convins de superioritatea unui sistem, prin care s'ar înlesni aflarea adevărului și s'ar asigura o mai bună distribuire a justiției, l-ar refuza totuși, sub pretextul că este rezultatul cercetărilor unor juriști cari aparțin unei națiuni străine. Desigur că nu ne-am putea mândri cu un cod român copiat după textele unui cod străin. Dar poate să ne împiedece această mândrie națională să refuzăm un sistem mai bun și să păstrăm unul învechit, care s'a dovedit a fi vădit inferior? Răspunsul credem că nu poate să fie decât negativ.

„Prosperitatea unui popor — constată marele jurisconsult Jhering în celebra sa lucrare „Geist des römischen Rechts“ — se compune dintr'o succesiune neîntreruptă de elemente străine. Limba, arta, moravurile, civilizația întreagă, într'un cuvânt individualitatea sau naționalitatea sa, este — întocmai ca organismul fizic și intelectual al individului — produsul nenumăratelor acțiuni exercitate de lumea exterioară sau ale împrumuturilor făcute dela aceasta. Și numai dreptul să fie sustras dela această lege generală a civilizației? Acela care vrea să ne împiedece de a adopta legile și instituțiunile străine, ar trebui de asemenea să ne oprească de a primi orice alt produs al civilizației străine. Ar trebui să meargă până acolo, încât să voiască să șteargă chiar influența ce studiul antichității a exercitat asupra civilizației moderne“.

A ne izola între barierele dreptului nostru pozitiv, și a căuta să rezolvăm problemele juridice bazați exclusiv pe elementele dreptului național, atunci când aceste probleme au fost rezolvate într'un mod magistral de alte drepturi, înseamnă să ridicăm un zid chinezesc în jurul nostru și să ne tăiem orice posibilitate de progres.

Noi nu ne putem mândri cu un drept românesc, cu legături adânci în sufletul poporului. Vechile noastre instituțiuni de drept au fost pur și simplu înlăturate: în țara liberă prin introducerea codurilor franceze, iar în provinciile subjugate prin dreptul impus de opresor. Se afirmă că am avea un drept original. Evident că da. Dreptul nostru nu este un drept francez, deoarece-

1*) Iată textul art. 137 din Constituție: „Se vor revizui toate codicele și legile existente în diferitele părți ale Statului român spre a se pune în armonie cu Constituțiunea de față și asigura unitatea legislativă.“

ce codurile franceze au suferit la noi oarecare modificări, iar prin legile întocmite ulterior și prin jurisprudența care nu a imitat întotdeauna pe cea franceză, am ajuns în situația de a avea un drept original. Dar acest drept nu are nimic specific românesc. Dispozițiunile codului civil, mai ales cele referitoare la raporturile de familie, au rămas literă moartă pentru populația rurală, care constituie imensa majoritate a poporului nostru.

Dar dacă nu avem un drept românesc, atunci să păstrăm cel puțin spiritul latin care domine legislațiunea Vechiului Regat.

S'ar părea că această pretenție — pe care o găsim exprimată zilnic de aceia cari critică opera Consiliului Legislativ — ar izvorî din dorința legitimă de a avea un drept cât mai apropiat de sufletul poporului nostru. În realitate însă ne găsim în fața unei concepții profund greșite.

Se crede anume că legiuirea Vechiului Regat ar fi dominată de spiritul latin. Ori este știut că Franța, înainte de codificare, era împărțită în două regiuni cu instituțiuni juridice deosebite. Regiunea din Nord era dominată de dreptul consuetudinar, unde obiceiurile de origine germanică au constituit principalul izvor de drept. La Sud se găsea o regiune care fusese mai adânc latinizată și unde influența dreptului roman se păstrase foarte vie. (2*) Prin codificare s'a unificat dreptul celor două regiuni și astfel Codul Napoleon a păstrat un număr considerabil de instituțiuni germanice. Codul francez de procedură civilă este dominat într-o măsură și mai mare de spiritul germanic. Din contră, în Germania, începând cu sec. XV. s'au abandonat succesiv vechile instituțiuni naționale și s'a făcut recepția dreptului roman. Astfel dacă se pune chestiunea, care din cele două legislațiuni este inspirată mai mult de geniul latin, nu putem să răspundem decât că cea germană. Și dacă în materie de drept material o deosebire esențială nu găsim între cele două drepturi, în materie de drept procesual deosebirea este considerabilă. (3*)

Iată ce spunea Dl. profesor Chioventa, ilustrul procesualist italian, într-o conferință ținută la Facultatea de Drept din București:

„Ideia romană este sufletul și viața procesului civil modern. Istoria procedurii, la popoarele moderne, se rezumă într-o lentă reîntoarcere la ideea romană. Doctrinei germane i se datorește în primul rând renașterea ideii romane, ea este aceea care ne-a arătat drumul spre dreptul roman. Și dacă ne întrebăm, care dintre codurile aflate astăzi în vigoare se apropie mai mult de spiritul roman, va trebui să răspundem

2*) Hamangiu: *Tratat de drept civil român* vol. I. pag. 31. Planiol — Ripert: *Traité élémentaire de droit civil*, vol. I. pag. 14, și urm.

3*) Astfel se explică faptul că criticile se îndreaptă mai mult împotriva Codului de procedură civilă și penală.

fără ezitare că acesta este codul de procedură civilă german. Din contră, codul de procedură napoleonian este o lege care în liniile sale generale a rămas germanică. Guvernul francez a fost bine inspirat când a decis păstrarea în vigoare a codului de procedură german în provinciile anexate.“

„Este o mare eroare a crede — continuă D-sa — că procedura civilă franceză ar fi o lege latină. S'a întâmplat adesea să văd profani, și chiar juriști, surzând de mirare și neîncredere, când — la obiecțiunile lor că atribui prea mare importanță doctrinei germane și codului căreia i-a dat naștere — le răspundeam că prin aceasta fac cea mai bună propagandă romanistă și naționalistă.“ (4*)

Ceeace susține Dl profesor Chioventa nu este o simplă afirmațiune ocazională. Susținerile D-sale se bazează pe o cunoaștere temeinică a instituțiilor de drept procesual. (5*)

Francezii au recunoscut superioritatea codurilor de procedură civilă germană și austriacă, iar cu ocazia reformelor din 1910 și 1913, nu au ezitat să înzestreze coloniile lor Tunisia și Maroc cu proceduri moderne, inspirate de noile legiuiri germane și austriace, în loc de a extinde procedura franceză, fapt ce părea mai simplu și corespundea unui interes practic vădit. (6*)

Iată pentruce, într'un articol publicat în „Curierul Judiciar“ (1933, pag. 379), am conchis că: „unificarea, astfel cum este pregătită de Consiliul Legislativ, nu este triumful curentului ardelean, (cum se pretinde), ci este triumful spiritului latin.“

Practicienii au fost întotdeauna adversarii reformelor. În expunerea de motive, care însoțește proiectul Codului de procedură civilă, cu drept cuvânt s'a făcut mențiune de dificultățile ce se vor naște din această cauză. „Îmi dau seama — spunea ministrul de justiție — că unii dintre d-voastre, cari s'au obicinuit printr'o practică îndelungată cu un anumit mod de a proceda în proces, vor desfășura o luptă aprigă împotriva reformelor și inovațiilor ce se găsesc în proiect. De aceea sunt gata a primi orice propunere ce tinde a-l îmbunătăți sau a-l perfecționa, cu condiția să nu încâtușeze în reforme rigide realizarea dreptului în justiție, să nu restrângă libertatea de apărare a părților și să nu deschidă larg porțile arbitrarului judecătoresc sau abuzurilor avocaților.“

4*) Riviș: *di diritto processuale civili*, 1932, I. 316. *Pandectele Române* 1932, IV. 313.

5*) Cf. S. Moldovan: „Proba testimonială în procesul civil modern“ (*Pandectele române*, 1934, I. pag. 83—91); „Chemarea în garanție“ (*Curierul Judiciar*, 1934, pag. 209—211) și „Sarcina dovezii“ (*Pandectele Române* 1935, caetul 3.)

6*) Glasson et Tissier: *Traité théorique et pratique de procédure civile* ed. III. vol. I. pag. 60. S. Moldovan: *Justificarea* 1933. Tip. Românească Timișoara.

Am trăit decenii de a rândul în credința că legislațiunea noastră este dominată de spiritul latin. Justițiabilul român însă nu a putut înțelege nici odată rostul nesfârșitelor incidente și a excepțiilor de procedură cari întârzieau la infinit judecarea proceselor. Dar aceste incidente și excepții au fost arme prețioase în mâna mandatarilor pentru obținerea dreptății „formale”. Pe când odinioară, în vechiul drept germanic, dreptatea se acorda aceluia care era mai bun mînuitor al spadei, astăzi se acordă aceluia care este mai dibaciu în mînuirea textelor de lege. Forma s'a schimbat numai, spiritul a rămas același. Acesta este spiritul „latin” ce se manifestă în procedura Vechiului Regat. Adevăratul spirit latin, astfel cum s'a manifestat în epoca clasică a dreptului roman, nu cunoștea adagiul „forma primează dreptul”, după cum nu-l cunoaște nici țăranul român din zilele noastre. Pentru el distincțiunea ce o fac juriștii între dreptatea „formală” și „materială” este o subtilitate neînțeleasă. El cunoaște o singură dreptate.

Trebue să înlăturăm deci concepția greșită că tot ce este francez, ar fi latin și astfel mai potrivit cu sufletul poporului nostru. „Ideile culturale romane — constată marele nostru gânditor V. Părvan — nu sunt azi exclusivă proprietatea spirituală a Francei. Întreaga lume europeană și americană — am putea zice întreaga prelungită prea mult — la situația intolerabilă de colonic culturală franceză. Ideea romană treime civilizată — latină, germană, anglosaxonă — trăeste cu idei romane. O exclusivitate a inspirației noastre prin Francia, ne-ar duce — bue deci readusă la puritatea ei principiară, impregnată cât mai mult de sufletul ei originar-antic, eleno-roman, iar reacțiunea noastră față de această idee trebue din ce în ce mai mult intensificată național-daco-roman” (Idei și forme istorice).

Aceasta este calea pe care trebue să o urmăm spre a îmbogăți patrimoniul nostru cultural cu un factor de progres și prosperitate.

Sabin Moldovan.

Prag de primăvară

Uite, dragă, streșinile
cum întind de-acuma fir
florilor, să urce'nvoalte
sub al verii patrafir.

Casele deschid pleoape
— lemn — spre naltul cerului,
ghioceii — megafoane
mustului pământului

Craiu de aur dacă'ntinde
uriaș drapel senin
casei zărilor, sticleții.
il vor prinde'n ac de spin.

Nu priviri — tărâm de ruri —
mohorătul dig de Criș:
oameni păzitori cădea-vor
în de ape povârniș.

P. Bogdan

Câteva informațiuni despre sfârșitul lui Avram Iancu¹⁾

de Traian Mager, prof.

Multă vreme apoi, peste douăzeci de ani, umbra vie a celui ce fusese Craiul Munților, ca un infricșător semn de protestare mută a poporului său înșelat în justele-i aspirațiuni, Avram Iancu își purta durerea grea pribegind din sat în sat pe plaiurile Zărandului.

Pleca de obicei seara, la drum și în revărsatul zorilor se găsea pe prispa unei case doinind din fluier. Purta două fluere, unul lung, baston totodată și altul mai scurt, pe tureacul cizmii.

Din regiunea Hălmagiului mai jos în Țara ungurească care începea la Guravăii, nu trecea niciodată. În Iosășel și Gurahont fusese în toamna anului 1869, la înmormântarea osemintelor lui Buteanu.

Din Hălmăgel, vara, pornea îndărăt pe drumul Moților, peste muntele Găina și cobora acasă în Vidra, ca s'o apuce din nou spre Cămpeni, Abrud, Brad, Baia de Criș, la Hălmagiu.

Mai mult petrecea însă în Zărand; la Hălmagiu, Baia de Criș, Brad și prin satele aparținătoare acestor orașele.

Faptul este explicabil. După 1850, Zărandul devenise o puternică cetățuie a românismului, dela 1863 avându-și limba oficială românească și întreg aparatul administrativ, dela comitele suprem și până la haiduci compus din Români. Astfel aici Iancu era mai bine scutit de ofenzele și glumele răutăcioase ale dușmanilor.

În Baia de Criș se formase o pleiadă de însuflețiți naționaliști: funcționarii dela prefec-tură, tribunal, advocații. Asemenea în opidul Hălmagiu, conziderat ca subprefectură într-o vreme, având și judecătorie de ocol. Casele acestora îi stau la dispoziție lui Iancu, ziua, noaptea.

Deaceea zecea el: „Câtă lume am umblat eu, țară mai bună mai dulce, mai bogată, cu oameni mai primitivi ca țara Zărandului, n'am aflat. Dacă voi muri, numai aici să mă îngropați”^{2*)}

Cunoscută fiind afecțiunea lui Iancu pentru această regiune, s'a și lansat ideea să i se cumpere o casă în Hălmagiu, ori să i se închirieze o cameră la spitalul din Baia de Criș, — ofertă pe care el desigur ar fi respins-o dacă ajungea să se realizeze, căci Iancu nu a fost de neam sărac și mulțumindu-se cu viața îngustă și monotonă a unui cămin, ar fi putut să trăiască în familia alor săi, la Vidra.

El a intrat în marea acțiune dramatică din toamna anului 1848 ca om bogat și în primăvara viitoare devenise aproape sărac, cu toate că manipulasе serioase fonduri bănești. Când și-a terminat rolul, Iancu a predat dirigătorilor austriaci una majă (100 kgr.) aur curat, fără să-și fi reținut pentru sine nici o fărâmbă.

De mâinile lui Iancu nu s'a lipit avere streină. A cheltuit din al său cât a avut pentru scopurile sfinte. Dedicându-se marei misiuni, el a înțeles să facă cel mai sincer vot de sărăcie.

Înainte de a-și lua bățul pribegiei, la 1850, Iancu și-a testat Națiunii întreaga avere personală. Casa lui din Vidra a rămas până în prezent proprietatea Asociațiunii Astra. Apoi, a îmbrăcat cămașa muceniciei ca cel mai sărac muritor.

Pentru susținerea vieții celei mai modeste însă omul necesită hrană, adăpost, și spre deosebire de păsările ceriului, și de îmbrăcăminte.

Hrana și-o găsea Iancu, oriunde. Oricât de săracă în grâne ar fi regiunea Zărandului, și cel mai sărac om cinstește o bucată de pâine și un bild de lapte călătorului flămând, ori semenului său mai sărac. Aici nu găsești curți închise, ba nici ușa casei nu se încuie.

Sezonul fructelor de tot felul este destul de îndelungat. A opri pe cineva să culeagă cireșe, prune și câteva mere, pere, este păcat. Rodește mai bine pomul, dacă mănâncă și alții din el.

Iancu își petrecea multă vreme pescuind. Peștișorii fragezi agățați cu undița din apele Crișului, ca și delicioșii păstrăvi ai păraielor de munte constituiau vara hrana lui favorită. Niște bureți culeși din dumbravă, sau o bucată de carne proaspătă luată din măcelărie și părporită pe jăratec la marginea unui izvor, — alcătuiau altădată prânzul lui bucolic.

Când îl întâlneau foștii camarazi de arme, ori chiar adoratori necunoscuți, era invitatul acestora. La întrunirile politice, culturale, la ospete familiare, Iancu era căutat și adus la masa festivă.

Odată, în Bodești, pe la 1867, Iancu a fost patru zile oaspele unei nunți țărănești, la familia Sida din crângul Hănesești, care își aduce ginere în casă, pe feciorul popii Onu Indrieș din Dobroț. Cu toate că mirele era din al patrulea sat, și Iancu a însoțit alaiul, întorcând vizita la socrii mari, cum e obiceiul.

Un martor ocular, 1*) copil de vreo 12 ani pe atunci și care trăiește încă, mai spune că

1*) AMH. Fișa Nr. 51 din 20 XII. 1934. Petru Butăriu, în etate de 81 ani, analfabet, locuiește acum în Murășel, lângă Arad.

1*) Fragment, din cadrul istoric al monografiei Țin. Hălmagiului, capitolul „Sfârșitul, înmormântarea și cultul lui A. Iancu.”

2*) I. Georgescu. Avram Iancu, p. 79 (Bibl. pop. a Asoc. Astra Nr. 105) Sibiu 1922.

Iancu și-a petrecut frumos la nuntă și că nu-i adevărat că ar fi fost nebun. Adaugă: „S'o fost smintit el puțin de năcăjit că împăratul i-o făgăduit un colț de țară și l-o mințit când s'o gătat bătaia. De aceea i-o trimis răspuns, că un bolând nu stă de vorbă cu un mincinos. Și-am auzit, că de altă oară când l-o chemat împăratu să se împace cu el, Iancu o pus șeaua p'o vacă și așa o vrut să meargă călări în calea împăratului, tot în batjocoră, dar nu l-or lăsat a lui”.

Mai spune că l-a văzut pe Iancu de mulțori. După ce se lăsau răcorile, îl întâlnea plimbându-se prin oraș și pe dealul Șortocului, cântând din fluer. Știe că în Hălmașiu găzduia mai mult la protopopul Moldovan.

Comerciantul Simeon Moldovan din Hălmașiu relatează următoarea scenă:

„Iancu intră în curte și se duse drept în grădină, de unde ieși cu un chituș de cepe (verzi) vărâte pe tureacul cizmii. I-am ținut calea și l-am invitat în casă să mănânce, dar el făcându-mi cu mâna (semnul refuzului) zise: „Lasă, frate Simone”, și ieși la stradă. Și-a luat din misernița de peste drum o bucată de maiu și apucă pe vale în jos.” 1*)

Iancu era considerat ca o ființă sacră, căruia toate îi sunt iertate.

Fiiica 2*) restauratorului de pe vremuri dela „birtul mare” 3*) din Hălmașiu, povestește o întâmplare din viața lui Avram Iancu, auzită dela mama sa. Era bal la „birtul mare”. Toți intelectualii din Hălmașiu și jur erau de față. Pe când se dansa cel mai animat cadril, Iancu își face apariția în sală. Era încrunțat și nu-i ardea de lume veselă. Și-a permis atunci o violentă ieșire împotriva celor ce se delectau dansând, încât aceștia s'au văzut siliți să părăsească sala, fără ca să fi îndrăznit unul măcar să protesteze, ori să-i arunce o vorbă legănată.

Nici adăpostul nu constituia o problemă greu de rezolvit. Iancu pribegea din comună în comună, oprindu-se la preotul, învățătorul, ori notarul, dar se aciuia și pe la țărani mai înstăriți. Dormea însă pe afară, în șura plină cu fân sau otavă moale și numai pe vreme de ger primea să rămână în casă.

Vara, poposea, mai bucuroș sub cerul liber, la marginea unei poieni, pe culmea unui deal, adunând păstorii în jurul focului și cântându-le din fluer. După cositul ierbii, se odihnea acolo unde îl prindea oboseala, vârandu-se într'un „porșor” de fân, ori își încălzea spatele la poalele unei căpițe, punându-și capătăiu un mănunchiu de flori uscate și îmbătătoare de aroma cimbru-

lui de câmp. Roua dimineții îi spălau obraji și cântecul ciocărliei îl trezea din visurile nopții.

În traiul lui de viață liberă, adevărat că Iancu nu-și putea îngriji exteriorul. Când însă hainele i se zdrențuiau, prietenii săi îl îmbrăcau din nou. Nu arareori însă își dăruia vestmintele bune, spre desnădejdea protectorilor săi.

Constituie un document pentru atmosfera de caldă iubire și de recunoscătoare stimă ce i-au păstrat-o contemporanii până la sfârșitul vieții, gestul acelei domnișoare, Anastasia Leonoviciu, din Băița de lângă Sibiu, care la 1871 trimite cu poșta 5 florini și 50 cruceri la adresa avocatului George Secula din Baia de Criș, pentru ajutorarea lui Iancu. 1*) Și, de câte atari gesturi nobile nu s'a bucurat eroul nostru în zilele sale de restriște.

Un cerșetor mândru

În lunga lui viață de privațiuni, Iancu nu a întins niciodată mâinile să cerșească, după cum le-a plăcut unor străini să afirme. El a rămas consecvent gestului inițial, când respinsese toate daniile și onorurile împărătești. Și ce n'ar fi jertfit guvernării, să-l scoată din mijlocul poporului ce-l îndumnezeia, așezându-l în vre-o slujbă, departe de ai săi, fie și numai de formă.

În toamna anului 1852, temându-se de influența nemărginită ce o influența Iancu asupra populației din munți, el a fost poftit oficios să se prezinte la Alba-Iulia. Mai bine zis, a fost escortat, dar în mod cinstit, de către un ofițer imperial. Întăiu a fost dus la Alba-Iulia, unde i se fixase domiciliul forțat, pregătindu-i-se o locuință în edificiul prefecturii. Aici, din pricina că Iancu, neobicinuit să-i se poruncească și fiindcă nu înțelegea să se supună instrucțiunilor unor organe inferioare, a fost el palmuit de către un sas ticălos, cu numele Höhn. Nu îndrăsnise nemernicul să-i steie singur în față, și-l legaseră.

De frică, să nu năvălească Motii și să-l elibereze, guvernării l-au escortat mai departe la Sibiu, în sânul prietenilor săi politici de odinioară. Nevoit să steie mai mult timp aici, vreo două luni, și terminându-i-se banii, n'a voit să primească despăgubirile legale, apelând mai bine la creditul unui restaurator, spunându-i că: „Tatăl său va plăti totul.” 2*).

Când i s'a înmănat totuși fără voie, aproape 500 floreni, el a predat imediat banii prietenului său Ilie Măcelariu, consilier guvernial, ca să aranjeze datoriile.

Nu mult după aceasta a și sosit bătrânul Alexandru Iancu și predându-i 30 ducăți să-și cumpere cele trebuincioase, și-a luat feciorul acasă.

Mai târziu după ce a murit tatăl său, averea

1*) „Familia”, Nr. 40 din 3/15 Oct. 1871. O notită.

2*) Nicolae Buta: Avram Iancu și epoca sa p. 109—110, Cuj 1924. Anexa Eugen Freidenfels despre Avram Iancu.

1*) AMH. Fișă Nr. 50. Auzită dela fiul acestuia, Ioan Moldovan, notar în Hălmașiu. 26. XII. 1934.

2*) AMH. Fișă Nr. 51. 20. XII, 1934. Femeia Löwinger, trăiește acum în Arad.

3*) Cea dintâi cldăire cu etaj în Hălmașiu având ziduri groase de ce ătuie, ridicată de către domnul feudal, contele Bethlen, pentru trebuințele unui han; deservește și azi aceleași scopuri de hotel-restaurant și cafenea.

lui, vre-o 1700 florini în numerar, (bani mulți în valuta de atunci, când o pereche de boi costa 30—40 florini), a rămas să o chivernisească avocatul Nicola din Abrud, la care însă Iancu nu prea făcea apel.

Iancu n'a fost silit deci să cerșească, și acelaș traiu de hoinar fără căpătâiu l-ar fi dus, ori de câtă avere ar fi dispus.

N'avea nevoie de această umilire, mai vârtos acum, când necesitățile sale erau atât de reduse, încât i le putea satisface și cel mai umil dintre credincioșii lui. Și ce n'ar fi dat aceștia să poată înveseli viața „crăișorului” lor, ne-o dovedește impresionanta faptă a celor doi țărani necunoscuți, cari plătiră din pungile lor modeste însemnatele cheltuieli de înmormântare ale eroului.

Indeosebi, dela streini el nu cerea nicio dată și „Iancu ar fi fost în stare mai bine să moară de foame, decât să cerșească pomana streinului.” 1*)

Chiar atunci când solicita mici împrumuturi dela prietenii săi, o făcea pe un ton mai mult poruncitor decât de cerere. 2*)

„Tu să rămâni cu noi”

Expresia fidelă, apărătorul cel mai neînfricat și cel mai desinteresat al unui norod împilat, dar conștiu de sfințenia drepturilor sale; în urma acestor calități dobândise Iancu aceea forță mistică necesară răsvrătiților de masse populare, întruchipând simbolul celei mai reale suveranități de „Craiu al Munților.”

În clipele vijelioase ale luptelor, între gloriosul comandant și oastea lui de țărani, se cimentaseră legături atât de indisolubile, încât nici amărăciunile și decepțiile lungilor ani ce urmau, nu le mai putură sfărâma. Aceasta datorită și atitudinii de consecvență a eroului, atât de rară în istoria omenirii.

Avram Iancu s'a ridicat pe culmile gloriei ajutat de norodul său și el a înțeles să rămână cu dânsul și în adâncul abisului. Această solidarizare în suferință crea eroului nimbul divinității, situându-l în lumea miraculoasă a legendelor.

Deși Iancu era acum numai umbra eroului de odinioară, el reprezenta în psihologia maselor sinteza vizibilă a unui ideal, forța unui amulet făcător de minuni, dela care așteptau mântuirea. Și nu fără dreptate. Căci, ce sunt marile realizări ale popoarelor care reclamă totala abnegațiune a individului, decât rezultate ale psihizei colective, a credinței neștrămutate în ideal.

Și Moții nu voiau să se despărtească de idolul lor.

Pe la 1860, prietenul său din Sibiu, Măcelariu, l-a cercetat pe Iancu în Abrud. Venise cu încă un prieten, ca să se intereseze de starea lui și să-l convingă să participe la o întrunire a vechilor luptători naționaliști, care avea să

se țină la Alba-Iulia. Mai socoteau dânsii că-l vor putea scoate din acest mediu și să-l readucă printre prietenii de odinioară. Măcelariu, care fusese și comisar guvernial, putea face prin aceasta și o faptă plăcută guvernanților, cari nu conteneau să socotească primejdioasă prezența lui Iancu între popor.

Iancu, pe care Măcelariu spune că l-a găsit mai puțin tulburat decât crezuse, — s'a gândit un timp, apoi s'a împotrivit. (Își reamintea — poate — umilirea suferită acolo.)

Însfârșit, după multă insistență, a consimțit să meargă până la Alba-Iulia. „Dar numai la Alba-Iulia, și nu mai departe!” 1*) — fu răspunsul repetat și hotărât al lui Iancu.

Când scsi ceasul plecării, cât ai bate din păl'mi, năvăliră Moții din toate părțile, vociferând și blestemând, împotrivindu-se îndepărtării lui Iancu. Apoi se strânsă roată în jurul lui, implorându-l: „Tu să rămâi la noi și să ții cu noi, nimeni să nu te ducă de aici!” 2*)

Oamenii îndârjiți peste măsură, nu cedară explicațiilor și astfel Iancu nu se mai duse la Alba Iulia.

Profeția din Hălmăgel.

Din spusele multor bătrâni cari mi-au făcut mărturisiri, rezultă că Iancu avea dese momente lucide, precum și o puternică memorie a numelor, agrăindu-și prietenii și cunoscuții totdeauna pe nume. Nu l-a părăsit până la sfârșitul vieții nici facultățile de iscusit om muzical. Prin anii 1868 Mircea Stănescu, își serba nunta cu d-șoara Taloș 3*) din Hălmăgiu. Natural, printre invitații de frunte era și Iancu. Lumea ar fi voit să danseze Romana, dansul eșit de curând la modă, dar orchestra nu cunoștea melodia. Dintre câți încercară, singur lui Iancu îi reuși să cânte melodia cea nouă după notele publicate de revista „Familia”. 4*)

Aceste indicii îi întărea pe mulți în convingerea că Iancu se prefăcea numai a fi nebun, ca să nu-l închidă Ungurii.

Și, și atunci, când rațiunea eroului era vizibil întunecată, cuvintele lui ascultate cu sfințenie, îmbrăcau puterea mistică a profețiilor sibilice. Lumii îi plăcea să creadă că Iancu vorbește în tâlcuri, și că fiecare crâmpie de cugtare a lui constituie o enigmă ce se cere comentată cu evlavie și adâncă pricepere.

Aceasta era și neștrămutata convingere a nenăgănatului dascăl din Hălmăgel, Alexandru Popescu, care se mândrea toată viața lui că a avut odată fericirea să se și „omenească” cu Avram Iancu.

1*) Friedenfels. Buta, o. c. p. 111.

2*) Friedenfels. Buta o. c. p. 112

3*) AMH. Fișa Nr. 54 din 18 I 1935. Preotul Ican Hălmăgean în etate de 77 ani știe că Taloș pe la 1874 a fost notar în Zimbru, emigrat mai târziu în România. Probabil din această familie se trage Tălășescu, medic cunoscut prin folietoanele „Tri-bunei” de dinainte de războiu.

4*) I. Georgescu Avram Iancu, o. c. p. 7.

1*) Friedenfels, anexă la Bu'a, o. c. p. 111.

2*) Tot acolo, p. 111.

„Intr'o seară de toamnă, a putut fi prin anii 1865—66, picase iară Iancă la noi în sat, — începu să-și deapăne amintirile bătrânul dascăl.

„Când am văzut că ține spre casa popii Grigorescu Grigorie, m'am luat și eu într'acolo. Indată ce-a sosit Iancu, popa a poruncit preotesei să aducă vinars, pită și clisă. Și ne-am omenit toată noaptea.

„Iancului nu-i plăcea să vorbească despre revoluție a spus numai atât că; vacu lui cea neagră va făta peste 70 ani.

„Noi am priceput atunci că, la 70 ani după revoluție se va întâmpla o mare minune. Cât am trăit, n'am uitat aceste cuvinte. Și, Dumnezeu, ori păcatele mele nu m'a lăsat să mor, până ce am ajuns să văd minunea cu ochii.

Socotește și Dumneata: 1848 cu 70, fac

toemai 1918“. 1*)).

Când primea totuși invitarea să vorbească despre trecut, Iancu obicinuia să răspundă tot pe scurt și în tălc: „Aierul din case era stricat și eu am venit ca un uragan să le curățesc.“ 2*) dând astfel cea mai puternică interpretare a luptelor sale eroice pentru împrăncirea spiritului feudal, după cum explică un cercetător al vieții lui. 3*)).

1*) AMH. Fișa Nr. 43 din 20 VI, 1922. Tot dela dascălul Popescu am aflat că tatăl său, Vichentie Popescu, a fost căpitan în oasea lui Iancu, căci știa țeti și scrie, fiind cantor la biserică. (Numele lui, a fiului, a fost schimbat în Popescu de către dascălul Joldea din Hălmăgiu, unde a fost la școală.) Tot din Hălmăgel a mai fost căpitan și Colf Ioan, fiindcă era cm curajos.

2*) Buta, după Friedenfels, o. c. p. 110.

3*) Buta, o. c. p. 102.

Tablou de iarnă

*Astăzi toată natura e tristă d'a cerului ceață.
Ploaie și vânt și noroiu și furtună și viscol peștradă.
Fusta și glesna subfire abia că s'arată... și fuge,
Numai săfearca mai umblă cu cana delapte pe rudă.*

*Drept înainte-un țeran greu abia că se frage în urmă
Carului scârțâitor: călușeii nu zoresc pașii,
Ei au venit o noapte tăcută'n zăpadă și viscol,
N'au nici o voie s'alerge în goana fără de suflet,*

*Bieți celăfeni în fundră săracă și ghețe cărpite
Merg gârboviți, dar mândri la lucru în mândre
(palate,*

*Colo acasă soția și pruncii flămânzi îi așteaptă:
Ei de aicci vor să le duc'o bucată de pită.*

*Iute, cu pași mărunței se căznesc negustorii 'nainte
Scârțâie cheia în broască. Deschide-se usa, ... 'n
lăuntru?*

*Vai, o tăcere adâncă și'n zare o vagă privire!
Nimeni, dar nimeni nu'ndreaptă pasul aici înăuntru.*

* * *

*Ploaie afară, noroiu și furtună și viscol se zburdă:
Vuiet și șuer de vânt... și greu întunerec se lasă.
Boltă, palat se închide; pe drum negustorul și'un
(dascăl...*

'Palid' acasă soția și pruncii flămânzi îi așteaptă.

Gluga țăranul? plecat-a acasă fără de treabă.

Liviu Albu

Stropi din cascada vieții...

Omul seamănă cu un ceasornic: inima i-e pendul, mintea — arătătoarele. Dar nu-i cine să-i citească arătările și nu-i cine să-i asculte tictacurile.

Unii oameni cred, că necredința lor e supremul argument, prin care pot anula credința altora.

Creștinismul este un poem scris pe hârtia vieții, cu condeiul conștiinții. Punctuația lui sunt faptele.

De ce începe viața cu copilăria?
Dar ce ar putea fi mai curat la începutul ei?

Conștiința are o valoare atât de mare în viață, încât nu putea fi așezată decât în suflet.

Ciudat: în conținutul lichidelor, drojdia stă la fund și limpezitul de asupra. În conținutul vieții e invers.

Creștinismul cere pocăință în viață, pentru reînvierea copilăriei.

Dare cari sunt întrebările cari nu s'au pus niciodată, și când se vor pune toate?

Viața este o mare ciudată: în ea te ineci numai dacă stai pe deasupra...

Putem opri cursul vieții, dar nu-l putem întoarce

Nu poți crea viața, dar o poți hotări.

Viața e a ta, numai dacă n'o ții pentru tine...

Ideile sunt pietrele peste cari îți răstorni viața.

Sentimentele sunt arcurile vieții. Fără ele viața ar trosni.

Cât de grea este amintirea! Uneori strivește viața.

Conștiința este măsura vieții, viața este prețul conștiinții; — căci pentru ca să putem avea conștiință, toată viața trebuie s'o dăm pentru dânsa, iar ca să știm câtă viață avem, trebuie s'o măsurăm cu întreaga conștiință.

Farmecul vieții e în nesfârșirea ei.

Viața e o mare fără țarmuri...

În fața lui Dumnezeu, jocul sufletului omenesc apare într-un singur fel; palid ca jocul fulgerului în lumina Soarelui

Credința mută munții numai dacă-i zidește conștiința.

Moartea ar fi mult mai frumoasă decât viața, dacă, în clipa ei am putea compara cele două vieți...

Moartea ne ia din viață, atâta cât e necesar ca să poată aprinde focul celeilalte vieți.

Conștiința strică copilăria, fiindcă îi nimicește năvitatea, ea aduce în schimb, mai multă curățenie, vieții.

Nu regretați ceea ce viața singură lapadă dintrânsa!

Copiii sunt curați, oamenii pot fi sfinți.

Viața e atât de plină de „euri”, încât a devenit prăpăstioasă. E ca o mare, în care stâncile au cuprins tot locul apei...

Vieța seamănă cu un bulgăr de zăpadă: ea crește numai învârtindu-se în tine...

Ca să poți cunoaște cuprinsul vieții, nu-i măsura suprafața, ci străfundul...

Eu confund înălțimea vieții cu a conștiinții, iar mărimea sufletului tot cu a ei.

Conștiința este singura înălțime în viață, de pe care poți privi deodată spre tine, spre viață și spre Dumnezeu.

Conștiința este ceasornicul vieții: numai ea ne arată clipele cu adevărat.

Conștiința! — ea este tot ce ne-a mai trebuit pe lângă viață.

Conștiința este oglinda în care ne putem vedea singurătatea...

Nu știu pentru ce ne-a dat Dumnezeu conștiința, dar știu că e cel mai mare bine pe care ni l-a făcut.

Inteligența este ascuțișul în care ne-am săngerat viața.

Individualitatea este coaja vieții...

Numai de sub apăsarea sacrificiului tășnește mustul vieții...

Trebuie să te porți cu viața aspru. Dacă o lași să te desmerde, ți se tăine.

Unii oameni confundă asprimea cu duritatea.

Viața aspră e cea mai pură. Ea împrăștie lucrurile din jurul tău, ca să te înconjoare singură...

Până nu te găsești tu însuși, nu te caută nimeni...

Gh. Moțiu

Pedagogii arădani și actualele probleme de educație

Conferința dlui prof. Teodor Mariș, despre educație

În cadrul unui nou ciclu de conferințe, organizat în Arad, de asociația profesorilor secundari, d. Teodor Mariș, titularul catedrei de pedagogie la școala normală din localitate, a vorbit despre „O problemă actuală în educație”.

Prin felul punerii problemei profesorul arădan se încadrează pe bună dreptate în rândul adevăraților pedagogi ai timpului. Și pentru dovedirea acestei afirmații, publicăm mai jos, însăși conferința dlui profesor T. Mariș.

Începând din timpurile cele mai îndepărtate până aproape de zilele noastre, Pedagogia, adică știința despre educație, a fost una din acele preocupări omenesti, care s'a bucurat de mai puțină considerație din partea societății și bineînțeles tot de atâta considerație s'au bucurat și acele persoane cari, în calitate de profesioniști, s'au ocupat de educația tinerimii. Lucru ciudat și greu de înțeles azi, dar așa a fost. Alături de istorici, vechiul dicton: „pe cine l'au urât zeii l'au făcut pedagog”, confirmă în deajuns afirmația noastră.

Cu scurgerea vremurilor însă, aprecierea, valorilor și-a schimbat punctul de greutate. Așa întâlnim în cursul evoluției societății omenesti timpuri, când pământul era obiectivul, după care alerga lumea. Altă dată cărbunele și ferul erau considerate ca valori prețioase. Azi bogăția cea mai prețioasă a societății este materialul uman, omul. Pentru că înzădar avem pământ, dacă nu sunt brațe sănătoase, — cari să'l lucreze, și inimi vitejești, cari să'l apere. Zadarnice sunt bogățiile naturale, dacă nu este pricepere, care să le exploateze.

Materialul uman încă nu ne este dat de-a gata. Societatea trebuie să și-l formeze, să-l educe, adaptându-l la nevoile sale, sau pe aces-
tea omului. Fie una, fie alta pentru a putea obține rezultatul dorit, trebuie să cunoaștem sufletul omenesc.

Și e bine să ne notăm, că oricât de mult ne iubim copiii, trebuie să știm, că la venirea sa pe lumea copilul este un mare semn de întrebare, el e sinteza unui lung șir de dispozițiuni ancestrale și ca atare, poate aduce cu sine sub formă de dispoziții, cele mai alese însușiri, cari să-l înalțe în societate, dar poate avea și atari dispozițiuni, cari să-l rostogoliască spre cele mai înjositoare trepte ale societății, dacă acele dispoziții ar ajunge în împrejurări favorabile dezvoltării lor.

Ce anume este de făcut, e ușor de ghicit. Să cultivăm dispozițiile bune și să atrofiem pe cele rele. Da, dar pentru a putea face aceasta,

trebuie să studiem copilul și pe baza rezultatelor acestui studiu, să-l educăm. Aceasta e ceea ce a fost neglijat până aci.

Glasul câtorva bărbați cari pretindeau mai multă considerație pentru educație, mult timp a sunat în pustiu.

La noi a trebuit să se întâmple actele criminale ale unor elevi de liceu, pentru ca să ni se îndrepte atenția tuturor asupra cunoașterii copiilor, consternați fiind de faptul, că, copii criminali aparțineau unor familii onorabile din categoriile mai alese ale societății, (magistrați, profesor, armată) și erau elevii unui liceu cu nume bun.

După aceasta crimă am tresărit toți din toate părțile, întreagă societatea: Ministerul, părinți și instituțiile de educație, verificându-și fiecare activitatea, pentru a ști cine a făcut greșala în creșterea acelor copii.

Școala se scuza cu notele bune ale criminalilor, mai ales cu ale unuia, Dinescu principalul criminal, Ministerul educației naționale luă măsuri severe pentru reglementarea elevilor atât în școală cât și în afară de școală. Ordonă să se țină conferințe cu părinții copiilor, pentru aflarea drumului mai potrivit în creșterea tineretului; iar în școli introduse în mod obligator alcătuirea și ținerea în ordine așa ziselor fișe pedagogice.

Toate aceste dispozițiuni sunt bune, cu o condiție ca ele să nu rămână numai scrise, ci să fie executate cu toată încrederea în rezultatele bune ce vor rezulta din aplicarea lor.

Alcătuirea fișelor individuale, a căror complectare, reclamă o minuțioasă observare a copilului, nu numai în domeniul însușirii cunoștințelor, ci și în celelalte domenii ale manifestărilor sufletești: afectivitate și voință, au de scop ca să ferească pe viitor școala de o apreciere unilaterală a elevilor săi.

Colaborarea părinților cu profesorii copiilor lor, în așa zisele conferințe părintești, încă sunt foarte folositoare în ce privește cunoașterea copiilor. Aici se vor complecta reciproc cunoștințele ce le au părinții și profesorii despre elevii lor.

Pentru că atât părinții cât și profesorii cunosc copii unilateral, de aceea o colaborare a lor, în aceasta privință este cât se poate de bine venită și folositoare cauzei comune, educației tineretului, nu pentru programă și orare. Aceasta ar fi o primă problemă de actualitate în educație, adică trezirea conștiinței opiniei publice, că și ea, adică societatea, este un factor educativ și că societatea încă este responsabilă de

educația tineretului, nu numai dascălii și școala, cum se credea până acum.

Ba încă discuțiile dintre părinți și profesori ne pot indica eventual și alte modalități de soluționare a problemei pe care azi nu le putem nici bănuși măcar.

În locul orelor de dirigiență ar fi de preferat o oră în care profesorul să stea la dispoziția părinților elevilor săi.

Dar în afară de această problemă a cărei soluționare de bine de rău, e pusă deja la cale, mai avem ceva de spus, anume:

Este cunoscută afirmațiunea unor educatori încercați, că o mamă bună plătește cât o sută de dascăli, și o sută de dascăli nu pot face cât o mamă bună.

Această afirmațiune, considerată drept axiomă în educație, este evidentă prin sine, vrea să ne arate rolul mare pe care îl are mama în educația noastră. Istoria deasemenea nu întrelasă nici o ocazie, când e vorba de viața unui om mare, să nu ne amintească și de mama lui și de influența ei asupra caracterului acelui om.

Să ne punem însă o întrebare. Oare mamele de azi, familia de azi și cele de mâine își înțeleg ele acest rol? Pot-u-și înțelege acest rost?

Răspunsul este mai mult negativ, decât pozitiv. Pentru că de creșterea tinerilor în aceasta privință, a rolului lor de viitor părinți, nu se ocupă nimeni. Mulți dintre tinerii de azi consideră încheierea de căsătorie și încheierea familiei, ca un act de prisos, care-i împiedică în libertatea lor.

Iată ce ne spune în acesta privință filozoful englez Herbert Spencer (1820—1903):

„Ajungem la a treia din marile împărțiri ale activității omenestii. Și aici vedem că nu s-a făcut nimic spre a ne pregăti pentru ea. Dacă din întâmplare n'ar ajunge la posteritate nici-o altă urmă a civilizației noastre decât o grămadă din cărțile noastre clasice, sau chiar teancuri din compozițiile noastre de liceu, închipuiască-și cineva uimirea unui anticar al viitorului, văzând că nimic nu arată în acele hârtii și cărți, că școlarii cari se slujeau de ele, ar fi trebuit să aibă vreodată copii. Bun. Ar spune el, acesta ar fi trebuit să fie un curs pentru becheri. Văd, că aici se luau în seamă multe lucruri, în deosebi lămurirea operelor lăsate de popoare, cari nu mai existau, sau aparținând altor popoare contemporane, dar nu găsesc nici-o aluzie la arta de a crește copii. Oamenii aceia nu vor fi fost așa de mult lipsiți de bunul simț, încât să nu dea, în sistemul lor de educație, niciun locșor unui subiect, care implică cea mai grea din răspundere. Deci e învedereat, că aceasta era un curs pentru una din tagmele lor călugărești“. Această a spus-o Spencer la 1861.

Nici azi nu se face mai mult, în aceasta privință, nici în școlile noastre. Și tocmai de aceea familia, aceasta instituție fundamentală a societății, trece prin aceeași criză, ca însăși societatea. Dar regenerarea socială se poate aștepta numai în urma regenerării familiei, iar

aceasta atârnă dela educația ce o dăm generațiilor tinere și în deosebi fetelor. Și cu aceasta am ajuns la a II-a problemă.

Există o problemă feministă de care s'a ocupat și se ocupă multă lume. Eu voi folosi numai rezultatele la care au ajuns unii cercetători ai problemei feministe, cari s-au ocupat în mod științific, deci obiectiv de problemă.

Intr-o conferință ținută aici în Arad, domnul profesor universitar Ștefănescu Goangă, la 5 Aprilie 1932 încă s'a ocupat de: **problema socială a femeii în lumina psihologiei**, cu care ocazie, trecând în revistă mișcarea feministă, și arătând rezultatele la care a ajuns și motivele cari au determinat-o, a scos în aplauzele noastre ale tuturor auditorilor următoarea concluziune: femeia probabil, își va cuceri și drepturi politice și independență economică, **mare va fi însă numai muncind în cele două direcții specifice sexului frumos: maternitatea și educația copilului și opera de ocrotire socială.**

Aceasta concluziune ne-a convenit mult tuturor câți l-am ascultat. Dar noi, societatea, nu numai că nu contribuim prin atitudinea noastră la educația femeii în înțelesul concluziei de mai sus, din contră le îndepărtăm dela acest rol specific al femeii.

Psihologul individualist dr. Alfred Adler, care încă s'a ocupat de problema feministă, ne arată cum societatea contribuie la diminuarea rolului femeii și prin urmare la îndepărtarea ei de acest rol. Și aceasta se începe chiar la venirea sa, a femeii, pe lume. Cu câtă bucurie este primit un băiat, față de o fetiță. Părinții doresc să aibă mai bucuros băieți decât fete. Și aceste considerații cu cari sunt primite fetele la venirea lor pe lume, se continuă la tot pasul în viață. Mai în glumă, mai în serios, se obicinuesc a se pune în socoteala bărbatilor tot felul de avantagii, iar femeii i se atribuie cele mai exagerate insuficiențe superstitii. **Așa contribuie societatea la diminuarea rolului natural al femeii, la întărirea cunoștiinței de inferioritate a femeii.** Iar rezultatul e, că azi însăși femeia se crede că ar fi o ființă socială de mai puțină importanță decât bărbatul, se simte micșorată, **din care cauză caută să se emancipeze de sub rolul designat de natură.**

În tumultoasa mișcare ce se dă pentru emanciparea de sub rolul femeiesc, se deosebesc următoarele tipuri: Primul tip îl formează acele fete, cari din tinerețe iau în desvoltarea lor o direcție bărbătească. Vor să fie energice, ambițioase, orgolioase, luptând pentru lucruri mari. Ele emulează, că să întrecă în lucrările mari pe frații lor, camarazii lor. Acest tip de femeie se desinteresează de lucrări de gospodărie, declarându-se pe față împotriva acestui fel de îndelniciri, ea nelipsite de oareșcare mândrie, neagă că ar avea atare aptitudini, încercând să-și dovediască că sunt cu totul incapabile pentru așa ceva. Acestea sunt femeile-bărbați. Ele refuză căsătoria, iar dacă totuși, din diferite

motive, se căsătoresc căsnicia lor este tulburată de tendința lor de a domina.

Sunt apoi acele fete, cari se resemnează și vor să dovediască o desăvârșită adoptare la viața socială în rolul lor natural. În aparență se potrivesc în tot locul. Se apucă de toate, dar se dovedesc a fi foarte neîndemânatică și mărginite încât sunt incapabile să producă ceva, așteptând ca neputința lor să fie scuzată cu slăbiciunea inerentă firii lor. Atari femei, zice Adler, fac parte din categoria celor mai buni oameni din lume, dar durere, sunt bolnave și nu corespund rolului lor.

Al treilea tip, îl constituie acele femei cari nu refuză categoric rolul lor, dar nutresc în sufletul lor conștiința, care le obsedează, că sunt condamnate la un rol inferior. Sunt convinse despre inferioritatea lor, precum și de faptul, că numai bărbații pot săvârși lucruri de valoare și pentru aceasta le recunosc acestora anumite privilegii, iar pentru dănele și greșelile lor așteaptă considerațiuni indulgente.

Toate aceste tipuri de femei își datoresc ființa, revoltei, care rezidă latent în sufletul lor, împotriva rolului ce-l au în societate, la care au ajuns din cauză, că societatea adică bărbații, nu apreciază îndeajuns importanța originalității femeii, mai ales concluzia problemei a II-a.

Și iată numai decât răul ce rezultă din aceasta tendință de nivelare a originalității femeii, care în practică văzurăm, că se manifestă prin dorința de emancipare de rolul lor femeiesc. Răul ar fi particular privindu-l restrâns numai asupra persoanelor singuratice, oricât de mare ar fi numărul lor. El însă ia proporții mai mari, dacă vom examina ce pot produce aceste femei-mame în educația familiei, pe care, cu sau fără voie, au întemeiat-o. Iată răul:

Fetele-bărbați devenind casnice, vor fi despotii familiei lor. Continuu tipă, pedepsesc. Prin o astfel de atitudine ele creiază copiilor o situație grea, insuportabilă de sub care sunt fericiți dacă pot scăpa cât mai repede. Efectul unei astfel de educație nu e decât o dresare, care n'are nici o valoare.

Copiii înșiși ajung să se convingă, că femeia nu e bună educatoare. Gălăgia, ciarta continuă, șovăiala, nesiguranța are rea influință asupra copiilor și mai e primejdioasă și prin faptul, că pe fete le îndeamnă ca să le imiteze, iar ne băieți îi poate îngrozi pentru toată viața. Prin tre băieții crescute de atari mame se găsesc de aceia, cari evită femeile, nu au încredere în ele. Astfel se produce o vrajbă, desbinare între sexe, ceea ce constituie un fenomen patologic.

Celelalte două tipuri de femei încă nu sunt bune educatoare. Procedarea lor este atât de nesigură, încât copilul repede constată, că mama n'are încredere în procedarea ei și nu i se supune. Atunci mama schimbă tactica tot mereu, dar procedeele îi sunt tot atât de nesigure și la urmă termină cu cunoșcuta amenințare, că îl va spune tatălui său, fără să-și dea seama, că tocmai aceasta provocare la tatăl ca educator, tra-

dează neputință și neîncredere în rezultatul educației sale. În urma insucceselor lor, aceste femei se retrag și depe terenul educației, care în mod firesc le aparține, lăsând-o și aceasta în grija bărbatului, sau a educatoarelor.

Acesta e rezultatul final al diminuării rolului femeiesc pe care îl produce societatea, prin conversații și contact zilnic, și care vedem că se agravează prin faptul, că rezultatul rău, prin educație se transmite generațiilor viitoare prin femea-mamă.

*

Dar societatea mai contribuie la diminuarea rolului femeii, în afară de atitudinile pe cari le văzurăm, și prin instituțiile sale organizate prin școli: o altă problemă: a III-a. Avem același institute de învățământ pentru fete ca și pentru băieți. Același program. Același examene. Același metod. În școală, în casă, același avertisment părintesc pentru fete ca și pentru băieți, cu privirea la pregătirea lecțiilor pentru mâine.

Cum să-i mai treacă prin minte unei fete, care dela 7—18, 20 de ani a învățat aceleași lucruri, a prestat aceleași examene ca și băieții, că ea ar avea altă menire socială? Își poate cineva închipui o muncă mai sistematică pentru nivelarea originalității femeii?

Ce este de făcut atunci, pentru ca lucrurile se revină la normal? Cari ar fi soluțiile?

Sol. I. Întâiu noi bărbații trebuie să ne revizuiim educația în aceasta privință. Anume să știm, că originalitatea femeii atât de necesară pentru complectarea educației bărbatului și pentru îmbogățirea întregii culturi, are nevoie nu de diminuarea ei prin glume, ci are nevoie, pentru o nestângenie dezvoltare și încheiere, o atmosferă de egalitate și neatârnată deplină, care trebuie înțeleasă așa, că și femeile sunt ființe sociale cel puțin tot atât de folositoare ca și bărbații, dar cu altă menire, orice subordonare, tutorat, aduce falsificarea originalității femeii, — noi trebuie să căutăm prin toată educația ce o dăm fetelor, să întărim sentimentul de demnitate femeiască.

Lucrul acest nu e nou. El a fost preconizat de un pedagog arădan. Dr. Giorgiu Popa, care ne dă un minunat exemplu de cum trebuie să promovăm înălțarea femeii, să tratăm femeia, pentru ca să vadă în menirea ei specifică pe care o are, o menire frumoasă, o menire în adevăr superioară așa după cum de fapt și este.

Sol. II. În al doilea rând se impune o altă organizare a învățământului supraprimar pentru fete deoarece situația învățământului femeii, astăzi și-a ajuns apogeul, fără însă să-și fi găsit și adevăratul său rost. Noi suntem azi sub influința a două concepții emantate în sec. XVII. O scurtă incursiune în istoricul educației femeii, s'a redus la cunoașterea gospodăriei casnice pe care o învață dela mamă, neglijându-se educația intelectuală. Puțin cetit, scris, cântare cu vocea și din lăyră. Și aceasta numai

întâmplător și nu toate fetele, nici chiar la Evrei.

Fetele cavalerilor din evul mediu primiau, dela mamele lor următoarea educație: întărirea sentimentului religios-moral și a sentimentului de demnitate femeiască, tors, țesut și brodat, iar dela capelanul curții cunoștințe de cetit, scris, religie, l. latină și franceză și cântare din voce și din harfă.

Primele școli de fete despre cari face amintire istoria pedagogiei sunt ale ordinului călugărițelor ursuline înființate pe lângă mănăstiri în jurul anului 1535. Aici se învăța religia, cetit, scris, socoteala, compuneri, istorie, geografie, lucru de mână și l. latină.

Primul pedagog care concepe în sistemul său pedagogic o educație specială pentru fete și aceiași cu a bărbatilor este I. A. Comenius în lucrarea sa apărută pela anul 1627.

Iată ce ne spune dânsul în lucrarea sa *Didactica Magna* la pagina 78—79:

Nu numai copiii celor avuți sau ai celor de sus, ci toți deopotrivă: nobili și nenobili, bogați și săraci, băieți și fete trebuie duși la școală. La întrebarea dacă femeile pot fi admise la studii sau nu, trebuie să răspundem afirmativ, căci și ele sunt, ca și bărbatii, chipul lui Dumnezeu; și ele sunt înzestrate cu un spirit vioiu și cu pricepere întinsă, de multe ori, mai mult ca bărbatii. Nimeni să nu-mi replice cu cuvintele apostolului: Unei femei nu e permis să învețe (I. Timoteiu 2, 12;) sau cu ale lui Juvenal (în satira IV.) Femeia să nu aibă darul de a cuvânta, sau să știe toate istoriile; sau cu cuvintele lui Ipolit: Eu urăsc femeia învățată. Să te ferească Dumnezeu să fie în casă o femeie, care să știe mai mult, decât e de lipsă unei femei etc. Nici eu, zice Comenius, nu indemn să se înstruiască femeile spre a deveni curioase, ci din contră spre moralitate și fericire. Și mai cu seamă în aceea, ce se cuvine să știe și ce e potrivit cu inteligența lor. După aceea în economia de casă și în general în tot ce face propria sa fericire și a familiei sale.

În urma ideilor acestui pedagog de mare autoritate, încep să apară tot mai mult școli speciale pentru fete. Așa școlile Jansenistilor dela Port Royal apoi ordinele călugărițelor: Ordinul Maicei Domnului la 1597 întemeiază școli pentru fetele sărace; Ordinul Congregația Domnișoarelor engleze la 1616 înființează școli pentru fetele nobililor; Ordinul inimii prea sfinte a lui Cristos înființează școli pentru fetele avute și sărace de o potrivă. Toate acestea însă, în afară de cunoștințe, au în vedere creșterea fetelor în spirit religios și în conformitate cu chemarea femeii. Dar nici așa nu scapă de persiflarea dureroasă a geniului lui Moliere din a sa „*Les femmes savantes*“, ajungând astfel obiectul tuturor glumelor, acele femei, cari îndrăzniau să-și dea seamă prin studii de chestiile privitoare la viață ori la lume. Ceva mai mult, influența lui Moliere ajunse atât de departe în spiritul opiniei publice, încât oricui îi era ușor se

apară spiritual și original zeflemisind femeia, care vorbea „ca din carte“ indiferent dacă vorbea cu fond sau bătea câmpii.

Rousseau în *Emil* și Basedow deasemenea se ocupă de educația fetelor.

Aceștia sunt, într-o privire sumară, pedagogii clasici care s'au ocupat și de educația femeii în special. Lor li se mai adaogă pedagogii contemporani și alți gânditori cari aruncă câte-o rază de lumină asupra acestei importante probleme.

În urma acestei incursiuni istorice și a celor amintite mai înainte credem, că e ușor să cunoaștem concepțiile sub a căror influență am zis că suntem azi, noi, în ce privește educația femeii. Anume stăm deoparte sub influența lui Comenius și Lambert, iar de altă parte sub a lui Moliere, luând dela ambii partea cea mai rea. Dela Comenius adoptăm partea primă a afirmației lui categorice, aceia că și fetele să se împărtășiască de aceeași instrucție ca și băieții, partea în care e susținut de Lambert, și nesocotim partea doua, pe acel: ... și mai cu seamă ceia ce se cuvine, ce e potrivit cu natura lor și în general tot ce face propria sa fericire și a familiei sale. Iar zeflemisirea lui Moliere noi am extins-o nu numai asupra femeilor, cari îndrăsnesc să-și dea seamă, prin studii de chestiile privitoare la viață, ori la lume sau asupra acelor cari vorbesc „ca din carte“ ci asupra tuturor femeilor și asupra tuturor manifestărilor lor.

Concilierea celor două opinii ne dă concepția adevărată ce trebuie s'o avem despre educația femeii: întocmirea unui program de educație feminină — în conformitate cu menirea femeii și determinarea menirii femeii în conformitate cu natura ei psiho-fizică și socială. Această conciliere a fost înțeleasă și de alți pedagogi și ca să mă provoc tot la un arădan citez din discursul rostit de eruditul nostru pedagog dr. P. Pipos în calitate de director al școlii diecezane de fete din loc la finea anului școlar 1905—1906: Pentru masa cea mare, adică pentru cele mai multe fete, rațiunea și viața practică cere ca planul de învățământ al școalelor, în care ele se cultivă, să nu se întocmească în mod egal cu o băieților și anume să nu li se fixeze un scop nici de tot inferior și exclusiv utilitarist, dar nici de tot superior și științific, ci să li se dea o cultură generală corespunzătoare cu spiritul timpului însă în primul rând și mai presus de toate să se țină seamă de menirea naturală a femeii în viață. Și mai amintesc o soluție dată chiar în zilele noastre, la primul congres de filozofie ținut la București în anul trecut de doamnele profesoare Anina Rădulescu-Pogoneanu și Emilia Bogdan susținând în fața congresului problema: dintr'un program adaptat naturii feminine.

Revenim asupra lui Fenelon: anume dânsul avea sfioase precauțiuni contra literaturii și muzicii ca mijloace de educație a femeii, — pe motivul că acestea ar desvolta prea mult partea sentimentală a sufletului, care și fără aceasta

predomină în natura femeii. Fenelon nu discută aceasta chestiune, pentru timpul lui era prematură. Azi însă problema pusă de dânsul se discută în pedagogie, se întreabă: „Bine este să excităm și să dezvoltăm prin educație tocmai acele facultăți, cari din naștere predomină și caracterizează natura femeii? Nu se formează astfel ființe unilaterale, cu sufletul crescut excesiv în o direcție, fără proporții armonice în structura și funcțiunea lui?

N'ar fi mai înțelept să se insiste tocmai asupra facultăților, cari din natură au mai puțin predispozițiuni să crească și să se lase mai neexercitate pornirile tari prin ele însele, spre a se realiza astfel un echilibru și o armonie între puterile sufletului individual?

Dar atunci e bine ca să ciunțești și să desfigurezi opera naturii, să-i contrazici intențiile și scopul ei firesc, apăsând și deprimând pornirile nativ originale?

Bine e să câștigi armonia și echilibrul individual, silind creșterea facultăților refuzate de natură și mediocrizând avânturile superioare ale geniului speței în constituția particulară a fiecărui sex. Nu se distruge prin aceasta un echilibru și o armonie mai înaltă a organismului și vieții supra-individuale, a societății, care se întemeiază tocmai pe diversitatea cea mai intensă a diferențierilor sexuale și individuale.

Discuția în aceasta privință s'a terminat cu triumful în pedagogie a principiului individualizării învățământului și a educației.

Aceasta străduință a pedagogiei zilelor noastre, care a luat ființă din imperativul luptei pentru existență ce se dă azi între popoare și care își are ca deviză: **Omul potrivit la locul potrivit, cere să exercită și dezvoltă prin educație și învățământ tocmai facultățile și particularitățile sufletești ale individului**, cari din natură, nu în potriva ei, pentru că în această direcție dezvoltând individul va munci mai ușor, mai cu drag și mai cu voie bună și astfel va putea contribui cu mai mare succes la prosperarea societății care la plus la locul potrivit.

Dar tocmai în baza individualizării educației și a învățământului, atunci când cerem întocmirea unui program de educație feminină în

conformitate cu natura ei psiho-fizică și socială **pe care o considerăm problemă cultural-pedagogică de actualitate**, cerem în același timp ca în viitoarea organizație a învățământului pentru fete să se mențină câteva școli pentru pregătire științifică, pentru pregătirea acelor fete, cari dela natură au dispozițiuni în această direcție. Primirea fetelor în aceste școli să se facă în baza unui examen — ne de cunoștințe ci de aptitudini.

Principiul individualizării învățământului și a educației **reclamă aceasta prevedere**, pentru ca să nu lipsim de contribuția feminină atari îndeletniciri sociale, cari deși nu sunt specifice femeilor, totuși s-ar putea ca unele femei să fie în mod special înzestrate dela natură cu dispoziții în această direcție.

Aceasta a cerut-o în discursul pomenit și eruditul nostru pedagog dr. Petru Pipoș zicând:

„In timpul mai nou, tendința generală este, de a se da femeilor cultură cât mai înaltă, pentru a le face capabile să-și câștige existența independentă ca învățătoare, medice, funcționare, etc. In adevăr aceasta tendință este frumoasă și demnă de veacul luminat în care trăim însă poate fi aprobată numai pentru fetele cari dela natură au talente pentru studii și totodată prin împrejurări sunt avizate la alegerea unor profesii.

Faptul e, că azi foarte multă lume se ocupă de problema feminină cum am zis la început. Chiar nu de mult am ascultat noi din acest loc majestoasa conferință despre femeie a Dlui Lascarov Moldovanu, faptul acesta zic dovedește, că **aceasta e o problemă de actualitate**, dar din nefericire, când e vorba de educația femeii uităm opera cea mai importantă și mai adânc pedagogică anume — și aceasta e concluzia finală a conferinței mele: **să încurajăm și să sprijinim puterea și particularitățile femeii spre a o pregăti în chip demn pentru neasemănata ei răspundere în cooperarea culturală a celor două sexe.**

Numai împărtășindu-se femeia de o asemenea educație, în școli; și considerație, în societate, va deveni mare. Și numai dela o astfel de femeie se poate regenera societatea noastră.

T. Mariș.

PRIMĂRIȚA

O după amiază cu soare dogoritor de August.

Proptit cu spatele de tulpina sdravănă a nukului din fața casei sale, Simion Banciu ședea la umbră pe un scaunel cu piciorușele de-un căluș și cârpindu-și o opincă, din care începuse să-i iasă un deget, stă de vorbă cu vărul său Ion Simu primarul și cu vecinul său Petru Grozav, cari odihnesc tolăniți pe burtă în fața lui, pe iarbă.

Alături ceva mai la o parte, Tambur, un câine mare, alb, stă și el lungit în iarbă, cu botul pe labe și parcă trage cu urechea la ce povestesc cei trei vecini. Cu ochi pe jumătate închiși — doarme.

Mai jos, pe coastă, în vârful unui cires scorburos o mierlă galbenă își fluieră melancolic și dulce cântarea, acompaniată de susurul gălgăit și precipitat al apei ce se isbește în cascada iezăturii, dela iazul morii lui Toader Morariu.

O muscă s-a furișat în blana lui Tambur de-asupra cozii. Cu un mârșit scurt, capul câinelui sări, ca mișcat de un rezort, iar gura mare înfă?e? gângănia, înainte ca ea să-și poată lua zborul. Satisfăcut Tambur și-a pus iar capul pe labe, a închis încetșor ochii — doarme iar...

Două vrăbii se ceartă gureșe pe vârful unui haldăr de cânepă, ce se leagănă peste strașina de vreascuri a gardului de nuiete din stânga.

Cei trei vecini au isprăvit povești despre treerat despre ploaie, secetă și ogoare. Tac tustrei și se aude numai mârșitul prin vis al lui Tambur, care a adormit de-a binelea.

Sula și acul zoresc în mâna aspră alui Simion Banciu, pe care, deși tăcut din fire, îl miră tăcerea vecinilor săi, mai ales că vărul său primarul își are bine stabilită reputația de gureș; că doar nu în zadar Dimitrie Codreanu rivalul său dela Primărie, l-a poreclit mai acum câțiva ani, căteaua satului, pentru că rar a fost văzut Ion Simu tăcând. Trebuie să aibă ceva, se gândi Simion Banciu, de nu-i mai umblă căteaua. Nu-i sunt toate oile acasă.

De jos, din vale, o voce de femeie strigă răstit, de-i răspunde pădurea: Ioane... mări Ioane... Ioane... și strigătul se repetă cam de mulțșor.

— Dar voi ce v-ați pus așa dintr-o dată pe tăcute? întrebă ca să rupă tăcerea Simion, dar obser-

vând privirea primarului furișată asupra scăunașului pe care sta, fără să aștepte un răspuns, adăogă: — Ce mi te uiți așa, la picioare vere? Vezi să nu mă deochi... și scăpă un zâmbet de șagă pe sub mustata zburlită.

— Mă uităm, uite așa și mă gândeam: cum poți cunoaște omul zgârcit și de pe scaunul pe care șede... răspunse rânjind cu înțelesuri primarul. — Și la piciorușele scăunașului ai făcut economie! De ce nu le-ai lăsat mai lunguțe Năpustului, doar tot nu sărăceai din atâta treabă, că lemne avem destule în pădure...

— Hm... E scăunașul dela moșu. Și-apoi ai tu o leacă de dreptate, aprobă strâns cu ușa Simion Banciu. — A fost cam zgârcit bătrânul — Dumnezeu să-l hodinească. A adunat avere frumoasă. Patruzeci de lanțe nu-i jucărie. Șase boi, cai, vaci ca la Domnie. Dar ce folos, dacă tata — ierte-l Dumnezeu — a risipit tot ce i-a lăsat. Tu poți să răzi de moșu, că avearea mătșșii, adevă a mamei tale — vre-o douăzeci de lanțe adunate de el — a rămas întreagă până a trăit tatăl tău, dar tu, să nu-ți fie greu, cam sameni pe tata... și nu-i târziu, să ajungi pe urmele lui, că doar unchiu ți-a fost și ție... Numai eu știu, că a trebuit să lupt, și să rabd, până am izbândit să-mi scot din datorii averea îndatorată de tata. Dar acum, lăudat fie numele lui Dumnezeu, că după o jumătate de viață de om, am putut ajunge și eu deasupra necazurilor. Aci, ai tu dreptate, că eu seamăn cu moșu. Și nici nu-mi pare rău. Tata? Lui tata, sireacu, i-a trebuit să fie primar. Să se brâncăluască cu notarășul și cu fibirăul. Și-apoi, vezi tu, s-a dus avearea strânsă de moșu, c-așa-i: obrazul subțire, se ține cu cheltuială; iar moșia, cu opincile sparte și cu scăunașe cu piciorușele de-un căluș.

— Ehe!... A trecut vremea opinilor, vere. Astăzi, nu mai putem trăi, ca pe vremea moșului. Răsboiul cel mare, ne-a învățat, și pe noi, dela sate să trăim ca oamenii, nu ca vitele. Asta ne-a spus-o și deputatul Mărgineanu, când a fost în Sâmbătă Floriilor la noi, că partidul nostru vrea să facă oameni din țărani, să trăim mai bine, că doar țăranul dela sate este Țara, el o apără în răsboiu și tot el plătește dările... glășui pe neră-

suflate primarul, de era cât pe aci, să nu se mai poată opri.

— Adică țăranul e — Țara? spuse întrebător Simion Banciu, bucuros că putu ajunge la cuvânt. — Asta am știut-o și eu. Am auzit-o și dela moșu și dela tata — Dumnezeu să-i ierte pă amândoi. Moșu spunea și eu cred că avea dreptate, că Țara e a țărănilor cari lucrează și pentru ei și pentru Țară, nu a celor cari fac politică și stau cu burta la soare, să le cadă mura în gură. Eu nu mă prea pricep, dar judec și eu așa, ca prostii, că Țara trăește și ea din dările pe cari le plătim noi, cari plătim dări și cu cât plătim mai puțin Țării, cu atât am avea mai puțin drept să ne lăudăm că noi suntem — Țara.

— Adică cum, cei cari nu au avere, să nu aibă nici un drept în Țara asta? se răsti primarul, privind întrebător, cu ochi de protector, la vecinul său Petru Grozav, care ca omul sărac, se mulțamea să aprobe sau să desaprobe, fără a lua parte la discuție. — Săracii adevă, nu-s buni decât în răsboiu?

— Ba sunt buni, vere, dar, nu pentru politică, ci pentru treabă. Partidul ar trebui să le arate calea cum să muncească, cum să-și facă avere pentru ei și pentru Țară, că politica nu-i de noi, prostii, cari nu ne pricepem bine nici la trebșoarele noastre de acasă, decum la treburile Țării și ale satelor. Vezi și tu, că în loc să-ți vezi de moșioara ta, din care ai putea trăi bine și tu cu ai tăi și vre-o 3-4 argați ai apucat pe urmele lui tata și tare mă tem că-i ajunge ca și el, că vezi bine, de când te-ai amestecat în politică, abia ți se ajunge rodul moșiei pentru casa ta, decum să mai dai o coajă de pâine și altora. Apoi din politică nu știu zău, cum vei trăi, că domnii dracului nu vreau să plătească nimic. Notarășiiăștia, mai bine se mută, decât să plătească — glumi Simion — și atunci de unde trăești tu?

— Trăesc eu, n-avea grijă vere. Copii n-am și n-o veni la tine după împrumut. Oamenii cumiști știu cum să răsbească deasupra năcazurilor. Nu-s eu așa de prost, cum crezi tu. Dacă aș fi prost n-ar sta de vorbă partidul cu mine... — se apăra primarul, fără convingere.

— Partidul stă de vorbă cu cine-i duce voturi, vere, dar partidul nu-ți plătește nici cizmele rupte pela alegeri, decum alta. Și ție-ți

rămân holdele pârlouge și i păcat.

— Ingrijește-te tu vere, de năcuzurile tale și lasă-mă pe mine că știu ce trebuie să fac și fără sfaturile tale. Și-apoi, dacă-i vorba de cuminenie, nu știu zău, care-i mai prost, eu, sau tu? Eu puteam fi azi, deputat, dacă aș fi vrut, până când tu? — se apără primarul.

Simion Banciu a terminat cu cârpițul opincilor. Tacticos, își înfășură sula și acul în ata răsucită ce-i mai rămase. Se sculă se ntinse una sdravăn de-i părăiră toate oasele, apoi se așeză din nou moale, pe scăunaș și adăogă împăciuitor,

— Eu aș putea să tac. Dar tu, ești mai tânăr. Mi-ai putea fi nepot sau copil, nu văr și aș vrea să înveți din năcuzurile prin care am trecut eu. Ți-aș vrea numai binele și nu trebuie să-ți fie greu de ce-ți spun, doar ți le spun, cu gândul bun, că acela-i om cuminte care învață din năcazul altuia.

— Ce gă învăț vere? Să umbliu cu opincile cu câte patru petece, ca tine. Să tremur de frica muiării și să mă las purtat de nas de nevastă, cum te lași tu. Mulțam de așa învățătură.

Tambur s'a deșteptat. A simțit ceva, că s'a ridicat n picioare și privește atent pe coastă, la vale.

De după gard, răsare un cap de femeie, care cotind pela colțul gardului vine și se oprește furioasă, cu mâinile în șolduri, în fața celor trei. E Brândușa, nevasta primarului, pornită gata, de ceartă.

— Apoi, ce-i acum? La tine toate zilele-s sărbători. Și otava îți stă uscată în Luncă de cinci zile și numai nu-ți strigă să o aduci acasă. Aștepti, se vede, până dă Dumnezeu o ploaie, că de uscat am uscat-o eu, cum am putut. Tot eu trebuie să o și aduc, că tu ești domn. Trăsni-ți-ar Dumnezeu — domnia.

— Lasă, lasă mer-u că o aduc eu până de seară.

— Apoi da, că de dimineată până la amiază stai la primărie și pazești, ca nu cumva să fure dracul pe notarășul. Dela amiază până-n seară stai la umbră, cum s'a dracu pe bani și nu-ți pasă că ți se prădă otava pe holde. Apoi asta-i viață de om cuminte. Cu ce-o să mi țin vitișoarele la iarnă? Cu politica ta? Cu primăria ta? Cu prietenia prefectului? Bine. La iarnă trimitem vacile la prefectul, să le dee fân, că domnul primar toată vara a umblat după politică și n'a avut vreme să se îngrijească de ele.

— Bine măi vere, se amestecă Simion Banciu. — Marți fu sărbătoare. De ce nu făcurați o clacă, să-ți fi adus otava, că are drept Brândușa, mănă-i Duminecă și dacă se întâmplă să vină o ploaie, până Luni toată se face gunoiu. Îți trimiteam și eu trăsurile.

Primarul roșu de ciudă, nu năspunse, ci și puse ochii în pământ.

— Da ce crezi, că vine cineva la clacă la noi? Ți'ai găsit. Am vrut eu să chem vre-o 5—6 cară, dar

Mitru Neamțului, mi-a răspuns în batjocură: Ce crede Ion, că dacă l-am făcut primar și l-am ascultat în totdeauna, să-i mai facem și robotă? Dacă am văzut așa, n-am mai chemat pe nimeni.

— Lasă Brândușo, nu te năcăji, că vă trimis eu pe Georgieș, cu carele mele și dacă încărcăți bine, de două ori otava-i acasă, încercă Simion Banciu s-o înbune pe primărița.

— Da, scoa-ă acum, ce mai aștepti — se răsti primărița. Mânecel-pustia pe cine te pusă și pe tine în slujbă.

Primarul sări, fără veste de jos, puse mâna în pieptul nevestii și răeni infundat.

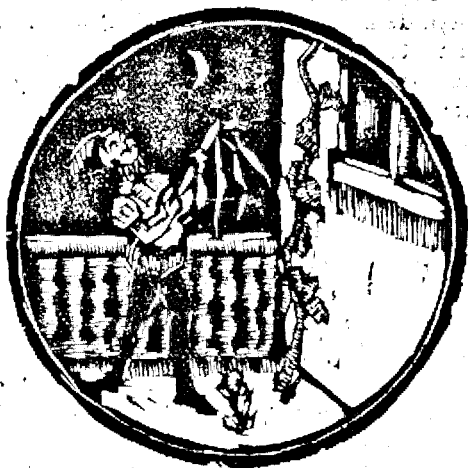
— Să taci acum, căteauă, că ți succese gâtul.

Simion Banciu și Petru Grozav săriră să-i despartă. Nevasta scăpată, o luă la fugă pe cărărița ce duce după colțul gardului de-a curmezișul dealului strigând și înjurând cu lacrimi.

— Bată-te Dumnezeu de nătărău și poliție... Lasă că o să vezi tu odată ce fel de domn ești tu, când o să te mânânce păduchii, că eu plec la mama și n'o să mor de foame. N'o să te țin eu, că nu sunt eu roaba ta... și se perdu după pieptul dealului.

Ion Simu primarul, năucit, cu capu-n pământ, o luă pe coastă în jos, spre casă.

P. Popoviciu Băneșianu.

Rationalismul și economicul

În fața interpretărilor din ce în ce mai greșite — ca să nu zicem absurde — a fenomenelor economice, în fața problemei de nedeslegat a con-fuziunii dintre cauze și efecte, o punere la punct devine o necesitate.

Știința economică apare multora ca fiind mai mult ca o serie de norme a căror aplicabilități oscilează după situațiuni și îndeosebi după factorul psihologic al grupurilor sociale respective. E știință atât timp cât e privită de doctri-nari, dar încetează de a mai fi, în fața utilitaris-mului direct al indivizilor. Aci este tocmai ne-înțelegerea și ruptura între economic și acțiu-ne economică.

Economicul aparține domeniului științific, acțiunea economică, într'un sens larg, este a tu-turor, în măsura unității și puterii de cumpărare ce fiecare reprezintă. Deci nici-o reglementare și mai ales nici-o metodă în raporturile și tran-zațiunile inter-pieți, cari sunt sinteze de utili-tăți imediate.

În nici-o altă disciplină socială nu va exista o mai mare ignorare a datelor științifice de către cei chemați să acționeze pe acest tărâm. Ceva mai mult, chiar cei ce se sezizează și pătrund fe-nomenele economice greșesc adesea în preciza-rea și caracterizarea unui raport economic din lipsa unei sinteze apriorice, sau cu alte cuvinte din lipsa unei perspective. Fiind în centrul acțiunilor, se sezizează ma-nifestări mai mult sau mai puțin, dispartate, cari sunt luate drept cauze, când ele în realitate sunt efecte. Imposibilitatea cunoașterii crizontului, imposibilitatea precizării cadrului de acțiune, ne duce la soluțiuni, măsuri imediate, cari în des-fășurarea lor în timp, pot suferi contradicțiuni vădite. Un exemplu elocvent îl întâlnim în dome-niul monetar. Teoriile cantitative, cu toate vari-antele lor, în fața recentelor experiențe dela 1920, au suferit contradicțiuni așa de mari, încât au trebuit să fie părăsite, deși în fond ecuațiu-nea schimbului a lui Fisher este un fapt pe ca-re nimeni nu-l contestă. Și pentru ca să încheiem acest preliminar, vom da un exemplu și în ceia-ce privește profunda neînțelegere între economicul și acțiunea economică.

În domeniul politicii comerciale, doctrina economică a arătat neîncetat — dela 1921 și în special dela conferința economică din 1927 — necesitatea practicării liberalismului în rapor-turile schimbului internațional. Ori, în acelaș timp acțiunea economică din considerente cu-tetul în afară de cele pur economice, a practicat un protecționism din ce în ce mai accentuat. Am ajuns la situațiunea paradoxală și neîntâlnită până în prezent, ca într'o epocă în care prin progresul tehnic și evoluțiunea masselor sociale, comunitatea internațională, datorită interdepen-denței, să fie încheagată cum n'a fost nicicând.

Totuși, într'o epocă de cooperare atât de intensă, se practica în politica comercială generală, un protecționism excesiv, care și el a atins limitele, transformându-se. Astăzi politica comercială în ansamblul ei a încetat de a fi și protecționistă devenind mercantilistă. Suntem în plin mercan-tilism, exportăm produse și importăm aur — devize aur. Motivul acestei politici? Securitatea și stabilitatea monedei, care în concluzie directă înseamnă valorificarea cât mai mare a produ-selor în schimb. Dar îndirect, nu se remarcă deprecierea ce se produce prin exporturi mari și prin socotirea monedei, nu ca instrument de schimb și valorimetru, ci ca o valoare, am putea zice, cu o productivitate proprie.

Paradoxul inadmisibil și caracteristic mer-cantilismului actual, este faptul că avem stocuri de materii prime cari sunt adevăratele forțe productive, ce stagnează și se depreciază în fa-ța tendinței generale de a ne pune la adăpostul aurului. Acesta este cercul care oprește orice expansiune și orientare nouă. Problema prezen-tă, fie c'am înțelege criza capitalismului, sau am demonstra insuccesul marxismului, nu se si-tuează în ceia-ce privește antagonismul acestor două școli, pe bazele lor principale și inițiale.

Capitalismul modern pășește la substitui-rea liberei concurenței, prin organizări și înțe-legeri delimitative, pe grupe și forțe. Astăzi toa-tă lumea vrea organizare; deosebirea nu este la plecare, ci la sosire. În fața conflictului unui liberalism admis dar nerealizat și a unui colec-tivism pe baze mai mult decât protecționiste, orientarea pentru ziua de mâine apare drept o enigmă.

Liberalismul, cași dezarmarea, sunt admise și înțelese colectiv; individual fiecare le nesocotește, în vederea unor realități directe. Astăzi — e trist s'o spunem — progresul nu mai pare a continua în armonia de eri cu utilitarismul. Utilitarismul, care a fost forța și slăbiciunea progresului, pare a se emancipa pe un cadru mult mai vast: cel colectiv.

În decadența raționalismului greșit între-pretat și înțeles, nu asistăm decât la triumful unei sinteze de utilități, pe cari anonimatul masei le reprezintă. Dacă Jacobinii au greșit, practicând metoda imediatistă, care nesocotește elita în folosul numărului, aceiași greșală se să-vârșește astăzi. În fața unei organizări colec-tive pe bazele unui utilitarism fals — numit progres, pe bazele unei egantăți greșit numită democrație și mai ales pe bazele unei permanen-țe abstruse — statul — coborât la fapte, la în-terese, la realități prezente, cari prin succesiu-ne lor neîntreruptă, sunt tot atâtea trecuturi. Astăzi mai mult ca oricând asistăm la o criză a raționalismului modern pe baze materialiste.

Raționalismul atât de profund conceput de

Platon pe baza intuițiilor apriorice, adică pe idei, continuat pe diferite cadre cu același conținut de un sf. Augustin, sau de un scolastic ca Scot Erigena ca să ajungem la dubito ut intelligam al lui Descartes. Dela Descartes reafirmarea și continuarea bazei raționaliste pe idei, a avut loc până la Hegel.

Hegel este ultimul care recunoaște forța și permanența ideii. În schimb Hegel va fi creatorul și sprijinul cel mai puternic al raționalismului materialist, prin metoda sa dialectică care preconizează urmărirea gândirii în mișcarea ei, liberă și spontană. Cu Feuerbach intrăm în plin materialism. El este hegelian prin metodă, dar fondul îi desparte. Ideea este suplinită prin materie. K. Marx continuă această orientare creând mai degrabă un sistem filozofic, decât făcând știință economică. Toate principiile marxiste cereau verificarea în timp; concentrațiunea verticală ca un sfârșit și început al timpurilor noi, nu s'a verificat în fața vremii. Legi nu aveam, întrucât urmau a se constata, eșecul recunoscut și atât de evident astăzi, arată nu gre-

șala unei experiențe și nici lipsa unei pregătiri, ci demonstrează inexistența unui fundament stabil.

Realitatea faptelor și a materiei, este o clipă fugară în succesiunea neîntreruptă în timp. Singura permanență este ideea dela care sintetizează atâtea prezenturi ce devin tot atâtea trecuturi. Permanența abstrică este cadrul de desfășurare a realităților materiale și nu inversul. În acest sens trebuie înțeles economicul a cărei menire este mai mult ca oricând necesară nu în a câștiga, ci a distribui, nu a acumula, ci a schimba, nu a încadra restrictiv, ci a reglementa și libera. Chiar câștigul va lua adevăratul său înțeles, pe care încă azi nu-l putem sesiza în-deajuns.

Ordine economică fără libertate, este a da aer fără lumină. Libertatea economică fără ordine, înseamnă dispariția oricărei libertăți. Să armonizăm aceste două aparente contradicțiuni, cari în fond sunt punctele de plecare ale drumului spre soluțiunile definitive.

C. Spiride.

Mugurul

Haina iernii a sfârticat-o soarele fărîmi
Chiemări tainice au pornit din adâncimi
Ca strigăte de cocoși în noapte.
Gâlgăitul sevei se perlează'n șoapte,
Ca iubirile mărturisite'n calde inserări.
Cad subt foarfeci crengi uscate pe cărări.

Din trapa unei coji subțiri de liliac
Își scoate capul încetișor un drac
Ce iscodește cu ochiul său verzui
De-i timpul'n muguririi ori de nu-i.

Marcel Olinescu

Anotimp

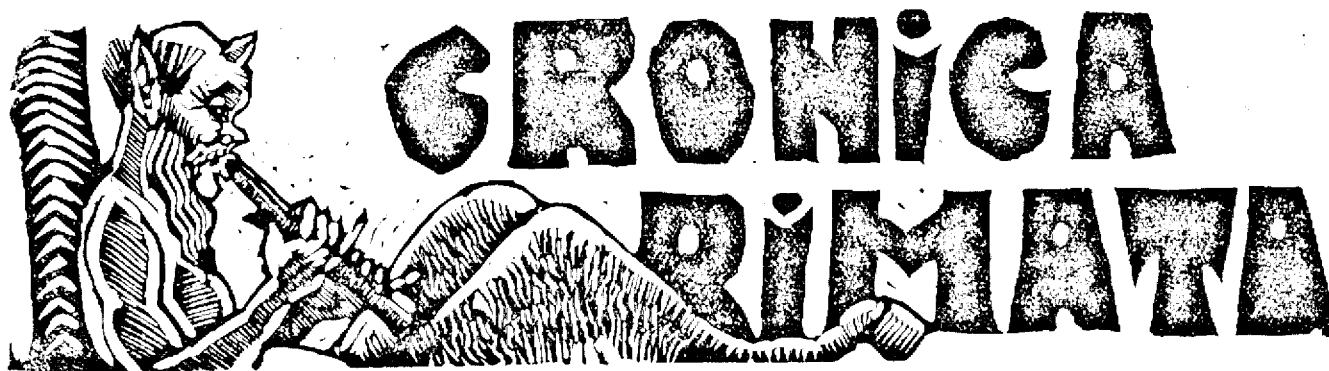
*Pecunda primăvară
În zări aprinde ruguri,
Iar dolofanii muguri
Plesnesc de-alăta pară.*

*Mustește firea'ntreagă
De seva creatoare.
Belșugu'n orice floare
Cu viața se încheogă.*

*Imbobocește'n mine
Ierică plămadă:
În cupe de zăpadă
Noian de zări senine.*

*Și-alătea vorbe bune
Îmi năvălesc pe buze
Eu sursur de hâuze
Și gângurii de strune.*

P. Bogdan

Un soare cald și plin de bunătate
 Și-a resfirat din razele-i bogate
 Accentul primăverii, peste noi! ...
 Vor fi acum, pe câmp, pluguri cu boi;
 Tristețea, fără glas, de pe imaș,
 S'o fi'mbrumat de-alătea călănași;
 Sluvoaele din munți, vor fi izvoare,
 Și peste deal „se bate” iar cărare!

.....

C-abia acum „Hotarul” iar apare,
 Nu-i pară nimănuia de mirare!
 (A lăncezit o lună și mai bine,
 Crezând că primăvara nu mai vine.)
 Și să vorbim cinslit, nici n'au prea fost
 Motive, să îl scoată dela „post”!
 Evenimente mari nu s'au produs ...
 Nici Senior ceva n'a mai propus,
 Și nici Constantinescu n'a dat zor
 Să îl vedem iar, colaborator!
 Că Găvănescu astăzi nu mai este
 Un subiect cu-aspecte de poveste
 Nu'i un eveniment ... așa ceva
 Era, dacă „poveste” române!

.....

Reinviați, de soarele ce cade
 Pe'nireaga Românie în cascade,
 Venim ca să vă spunem câte toate,
 Din zilele din urmă, adunate ...
 Ați fost, cred, la Micescu, când ne-a dat
 Un „numerus romanus”, în abstract
 Pe care'l socotea, cu ani în urmă
 „O amăgire, bună pentru turmă”!
 Ați fost, cred, și la Vaida! ... se putea! ...
 Așa cum ne-a vorbit domnia-sa
 Eu pricepui atit: să dea de trai
 Cât mai mulți pui de „baci Neculai”!
 Și dacă vrem cumva să ne'nsurăm
 Pe viitoarea noastră s'o purtăm
 Dela Episcopie, la Armată
 Și s'o luăm așa ... „certificată”!

.....

C-abia acum „Hotarul” iar apare,
 Nu-i pară nimănuia de mirare! ...
 „Hotarul” e și el o mică floare,
 Chemată la lumină azi, de soare!

PAN.

Cărți-Reviste

„Călătorie cu funicularul“, poeme de Sașa Pană. — Editura „Unu“. — E vorba de-un volum de versuri, cari nu se pot citi decât pe o anumită lungime de undă.

„Bună dimineața mișună în toți porii
Infloresc bucle din visul degetelor
Fântână arteriană zorile țâșnesc din fruntea zăii...
/e.c.“

D. Sașa Pană, autorul unor astfel de versuri, e un nume cunoscut în literatura de extrema stângă, în rândul căror cetitori se prea poate să fie și perfect înțeleși. Noi, cari suntem și iubitori ai frumosului adevărat, nu ne putem mira indeajuns de unele imagini — atât de bogat risipite — în cadrul unor deveniri forțate.

Luăm de pildă ultimile versuri din „Vocabular subversiv“:

„Și pe ficare rană viitoare
Un sărut ca o iarbă binefăcătoare“.

„Călătoria cu funicularul“, a dlui Sașa Pană, rămâne un volum — ni se pare un masiv stângos, de-o rară frumusețe, în văgăunile căruia stăruie să plutească un miros puțin plăcut. Suportă călătoria de dragul decorurilor pe care le bănuiești mai departe, și vrând să uiți mirosul de stărv, îți dezichilibrezi rostul pornirilor la drum.

„Prima aventură“, nuvele, de Sera Furpa. Editura „Adevărul“. Autorul ne este cunoscut: l-am întâlnit în paginile revistelor ardeleni și l-am urmărit ca o nădejde a scrisului românesc. Adunat în volum, calități și defecte îi pot fi mai ușor controlate.

D. Sera Furpa are subiect, dar îi lipsește meșteșugul tratării; căci pentru asemenea subiecte se cere un anumit stil și tocmai stil n-are dsa. Cele câteva îndrăselni presărate în conținutul volumului, sunt imprumutate și nu greșim când spunem că origina lor se cheamă d. Octav Suluțiu. Citiți bucata „La moartea lui Luluș“ și vă veți convinge. În bucata care poartă

titlul volumului, autorul dovedește totală lipsă de stimă pentru eroi, căci numai un idiot ar fi putut căde într-o căpcană atât de copilărește camuflată! „Curaj?“, cetită într-o revistă, ne-a impresionat mai mult ca în volum. Cea mai reușită bucată ni se pare „Domnișoara 3814 „B“, care ar fi câștigat mult mai mult, dacă lipsa descrierea colecției de artă, pagini cu ale chemări scriitoricești, puterea de concepție a dlui Furpa, nu se pot împăca.

Nimeni nu contestă autorului afirmația că o parte din subiecte se vor fi întâmplat aidoma, dar pentru etalarea lor în pagini de literatură și se cere și un talent pur realist. A te socoti adeptul unui Zola, nu e tot una cu a și fi.

Poate într-un viitor volum d. Sera Furpa va fi cel dorit de noi, la care tinde și dsa., căci stoffa o are. Să croiască așa cum vede, cum îi place; și nu cum i s-ar spune că e la modă, și desigur că va învinge.

„Flori alese“, din „Les fleurs du mal“, ale lui Charles Baudelaire, în traducerea dlui A. Philippide. Edit. Cultura Națională. Buc. — Traducerea poeziilor lui Charles Baudelaire, a ispitit pe mulți dintre poeții noștri, nici unul dintre ei necutezând însă să ni-l prezinte în versiune românească, în cadrul unui volum compact. D. A. Philippide a depășit gândul de ispită al înaintașilor și ne-a dat în volumul apărut recent în editura Cultura Națională, cuprinzător a 22 de poezii, alese ca cele mai reprezentative, din opera urgisitului poet francez.

Marele merit al traducerilor este păstrarea ritmului din original, în care poetul Philippide, ca un cunoscător perfect al limbii lui Baudelaire, a reușit să toarne întregul material lingvistic din textul francez. Acest fapt face dovada că cei doi poeți au o afinitate comună în domeniul poeziei și așa ceva ar trebui să urmărească toți traducătorii marilor opere literare.

Un fapt care surprinde plăcut, a fost ideea tipăririi, după exteriorul celor mai elegante volume, apărute în vitrina librăriilor pariziene. Incepem a crede că în fine, unele dintre

editurile bucureștene, au început să înțeleagă că versul cere un anumit fel de prezentare, pentru a atrage atenția puținului public cetitor.

Continuarea unor astfel de prezentări, va fi de folos atât editurilor, cât și oropsiților autori de versuri.
(a. n.)

REVISTE

„Luceafărul“, An. I. No. 3. Revista timișoreană continuă să-și facă loc în rândul publicațiilor periodice, tinzând să se impună pe un plan ales.

Spre această țintă se îndreaptă cu toată siguranța, mai ales că se dovedește a nu fi întreținută din simple abonamente. Păstrându-și regularitatea apariției, „Luceafărul“ se face tot mai așteptat, atât de abonați cât și de cetitorii lui obișnuiți.

Dar acest fapt, nu-i de-ajuns pentru o revistă care apare dincolo de raza Capitalei și mai ales într'un centru provincial ca Timișoara. Noi suntem pentru așa zisa revistă provincială, din paginile căreia să luăm contact cu specificul regiunii. Și „Luceafărul“ ar avea desule probleme de deslegat, în legătură cu viața frumosului Banat.

În afară de poezia presărată în paginile ultimului număr al „Luceafărului“, — poezie mai bună ca de obicei —; remarcăm cele trei articole: „Biserica de lemn din Pogărgina“, al dlui Ioachim Miloia; „Pictura bizantină din catedrala română unită a Lugojului“, de dr. Alexandru Nicolescu și „Trupa teatrală a bănațeanului George A. Petculescu“, scris frumos de d. Aurel Cosma-Junior. Din rândul cronicilor, remarcăm pe aceia a dlui Ștefan Gomboșiu, care se ocupă de „Școala de arte frumoase din Timișoara“. Despre cărți, scrie obiectiv d. Gh. Atanasiu.

„Plaiuri Săcelene“, An. II. No. 1—2. Un grup de tineri — așa ne place să credem că sunt —, a făcut să apară și să între în anul II, revista „Plaiuri Săcelene“ în comuna Satulung-Săcele, jud. Brașov. E o revistă de „atitudini și probleme săcelene“, așa cum o indică subtitlatura. Cetind cuprinsul revistei înțelegi gândurile bune ale unor oameni cari visează restaurări de datini într'un colț de țară rumânească, năpădit între timpuri de burueni streine solului.

Inițiativele prietenilor din poiana Brașovului sunt admirabile, atâta timp cât ele vor rămâne în cadrul poeziei. A le pune în practică, înseamnă a le diforma până dincolo de recunoașterea. Satulung ne place așa cum e: cu gânduri frumoase, cu jocuri mocănești și mai ales în minunatele lui costume, purtătoare de pecetea datinei, la picior de munte rumânesc.

Am vrea chiar, ca însăși „Plaiuri Săcelene“ să rămână în forma lor de azi: curată, îngrijită scrisă și bine gândită.

Transilvania Sibiu An. 66. Ian. Februarie. No. 1. aduce necroloagele pentru marii dispăruți ai Bisericii și culturii românești: Mitropo-

litul Vasile Suciu, Protopopul N. Togan și prof. Victor Lazăr. Despre Mitropolitul Vasile Suciu scrie însuși președintele asociației Astra dl. Iuliu Moldovan. Al. Dima arată legăturile de prietenie, pe care le-a avut Al. Odobescu cu Asociația „Astra“. Dl. Iuliu Hațeganu își publică conferința ținută la Radio: Prin vigoare, conștiință, disciplină la renașterea națională. Sunt interesante și binevenite contribuțiile intelectualilor de marcă, (I. Agărbiceanu, dr. L. Ionașiu, Prof. A. Micu) la materialul necesar conferințelor și șezătorilor sătești. De obicei acest material era compilat după vechi culegeri de conferințe, publicate de Casa Școalelor sau de vre'un inspector școlar și cari nu mai erau actuale și nici în concordanță cu spiritul și cu progresele vremii: În privința aceasta „Transilvania“ ar trebui cercetată de toți conferențiarii cercurilor culturale, Caselor Naționale, Ateneelor Populare, etc.

Cercetașul de la Granița de Vest, Arad, An. II. No. 4. Ianuarie 1935. O revistă cercetășească e totdeauna binevenită și niciodată scopul ei nu va fi pe deplin realizat, pentru că dacă practica cercetășească pregătește tineretul să fie apt pentru a înfrunța pericolele vieții și a-i forma spiritul de inițiativă, o revistă cercetășească trebuie să apropie pe acest tineret de munca cinstită prin știință și cultură. „Revistă arădăna“ e un început bun, dar a fi numai un Buletin Oficial al diferitelor cohorte și centurii din orașele de la Granița de vest, nu e de ajuns.

„Fruncea“ revistă bănățeană, Timișoara, an II. No. 10 și 11. Revista dlui Ing. Nicolae Ivan e un magazin al întregii vieți bănățene. Creată să scoată în evidență „fruncea“ culturii bănățene, vom găsi în paginile ei, frumoase reproduceri după lucrările plastice ale activei „Școli de Arte Frumoase“ despre care scrie așa de frumos colaboratorul nostru Șt. Gomboșiu. Tot dl. Gomboș scrie cuvinte simțite pentru memoria lui Anastase Simu. Literatură bună aduc Tiberiu Vuia, V. Copilu-Cheatră, Simion Duma etc. Admirabilă gravura în linoleum a lui V. Dârlea.

Vieața Literară, București, an IX. No. 168 Martie: Revista scoasă cu osârdia și talentul dlui I. Valerian, aduce ca totdeauna interesante eseuri și articole de critică, (I. Valerian: Inflația Romanului și H. Groza: Critica Poemului) informative prezentări (Octav-Șuluțiu despre artiștii minoritari; oare când le va veni rândul și artiștilor români?) dări de seamă despre ultimele cărți și fragmente din cărțile bune ale sezonului (Sângele de Dan Petrașincu) poezii

de Virgil Carianopol și Dorian Grozdan. În privința observațiilor făcute de dl. d. petr. asupra revistei noastre, îi răspundem că noi nu „ne-am vâitat” de tăcerea revistelor bucureștene ci am constatat un procedeu și un climat sufletească a căror cauză nu poate fi neglijență noastră și deci în nici un caz nu ne umilește pe noi. Dealtfel aceasta atitudine ostilă revistelor provinciale, o vom relua cât de curând în discuție, pentru a fi pusă odată la punct, „sine ira et studio” din partea noastră. În ce privește a doua întrebare, dacă suntem oglinda completă a spiritului care animă Aradul, colecția „Hotarului”, e martoră, că revista noastră n'a avut hotare pentru vreun talent din oricare generație și nici pentru vre-o problemă spirituală a regiunii noastre sau de ordin general! Că nu suntem oglindă completă, a spiritului aradan, se prea poate. Dar am putea și noi întreba: E oare Viața Literară, oglinda completă a vieții literare?

Lumea nouă București anul IV. No. 2. Revista dlui Manolescu pentru propagarea corporatismului a ajuns în al 4 lea an de existență. Dsa discută în acest număr valoarea lui, „numerus valachicus” sau „romanus”, dar nu-l crede realizabil decât într-un stat corporativ. Oare corporatismul e cuprinzător, pentru orice idei politică naționalistă? Remarcăm articolul dlui Cristian Petrescu despre „Natura și poziția anacronică a partidelor politice și comentariile aduse problemelor actuale „pe linia vremii noastre”.

Blajul, an II. No. 1 e închinat memoriei de curând decedatului mitropolit Vasile Suciul, despre care dl. D. Neda scrie cuvinte pioase. Dl. Șt. Manciulea aduce noi date cu privire la viața românilor bănățeni până la 1526. Versuri și proză iscălesc dnii Gregoriu Iulian, Ionel Neamtzu.

Satul, an V. No. 52. București, aduce interesante sfaturi plugărești al dlor dr. D. Pașcanu, Țicu-Băneasa, D. M. Teodoru, I. I. Gheleşe, Nina Mihăilescu, C. Veliciu etc. precum și literatură populară. Se scriu pe înțelesul sătenilor chestiunile actualității, ca „numerus valachicus” și despre revoluția lui Horia. În totul e o publicație de foarte mare folos cultural în pături țărănești, de care prea puțini și prea puțin s'au ocupat.

Lanuri, Mediaș an II. No. 17. aduce articolul „Centraaj interior” al dlui N. Ladmis Andreescu, din care extragem doar frazele: „S'ar putea să atingă acest cerc de foc, imaginat mare cât Universul, numai un Dumnezeu. Ceeace este supra-imposibil.” Despre pictorul Iser scrie fără să-l înțeleagă dl. George Togan. În articolul însoțit de o reproducere după un nud de Iser și o caricatură a autorului (articolului) se spune textual: „Iser întrebuintează un număr mare de tehnice felurite (sic) și servește să le dea viață tuturor, degăjind maximum de efecte pictorale din cuprinsul fie-

căreia”. Și noi, care știam că există un gen „Iser aflăm cu surprindere, că Iser nu-i decât un virtuoz, care poate picta într'un număr mare de tehnice diferite. Tare-aș vrea să-l văd pe Iser pictând în tehnica lui... Grigorescu. Dar dl. Togan, mai scrie că Iser e „expresionist”? Și apoi explică ce-i aia „expresionism” după principiile dsale: „Expresionismul acopere o planitudine de fenomene desvelite (?)” Dle Togan spune, zău, cine și-a batut joc de dta și ți-a explicat, pe Iser și expresionismul dsale, așa cum vrei să ni-l explici nouă?

Poezii bune (Teofil Lianu și M. Axinte), bunicile (V. Copilu-Cheatră) și... George Popa, (care forțează poezia ca pe o ușă închisă) și Moldoveanu.

Gând Românesc Cluj, an III. No. 1. aduce interesante observații ale lui Mircea Vulcănescu asupra lui I. Creangă văzut de generația actuală prin scrisorile inedite ale povestitorului moldovean. Literatură subscriu Eugeniu Speranția, V. Papilian, I. Buzdugan, Radu Gyr, George Dumitrescu și V. F. Popa. Bogate cronici și dări de seamă.

Pagini Literare, an I. No. 10. Turda, publică o scrisoare inedită de a lui Al. Vlahuță; poezii de Radu Brateș, G. Barbul, Silviu Brates și Teodor Murășanu, eseuri de Grigorie Popa și articole de artă de I. Diamant și V. Beneș, Cărți, reviste și însemnări.

Ramuri an XXVI. No. 8. Craiova, aduce versuri de I. M. Marinescu, I. Pavelescu, I. C. P. Polyclet și George Fonea. Dl. T. Păunescu Ulmu cere o ofensivă contra abundenței de reviste și de versuri. Oare de ce nu începe dl. P. Ulmu cu versurile dela Ramuri?

Atheneum Iași, an I. No. 1, e revistă de ideologie și știință a liceelor militare. Iscăliturile dlor M. Uță și Alex. Claudian sunt o prețioasă garanție de seriozitatea și ideologia revistei. Remarcăm articolele dlor Uță despre Psihanaliza visurilor, Maior P. Jugănarul despre Justificarea războiului în opera Sft. Augustin, N. Macarovici despre Ereditatea în lumina ultimilor teorii, P. N. Gheorghiu despre Valoarea socială a religiei și Al. Claudian despre Afinitățile dintre A. Comte și saint-simoniens. Note și recenzii judicioase și bogate.

Gândul Vremii an III. No. 3. Iași e pendantul civil (sau viceversa) al Atheneum-ului Cuvinte frumoase scrie C. Matrescu despre Tomas Masaryck, o relatarea filosofiei lui L. Brunschvicg, cu ccazia vizitei acestuia în România, face dl. Mircea Mancaș. Despre politica Poloniei comentează de M. Uță, Vioaie și puțin acidulate interpretări completează revista.

INSEMĂRI

I. Păun-Pincio

În primăvara aceasta, s'au împlinit patruzeci de ani de la moartea poetului Ion Păun-Pincio. Desigur că haosul ce străbatem, îngrijorările aceluiaș „măine“ precum și frământările de pretutindeni, nu sunt prielnice unui popas de reculegere, în memoria acestui poet, al duioșiei, tristeții și țaranilor. Credem însă nimerit, să evocăm în acest loc, memoria acestui mare poet, despre care regretatul G. Diamandi în 1910 scria:

„Și azi, ca prin ceață îmi reamintesc figura acestui mare poet. În literatura noastră Păun ține un loc aparte, un loc al lui. Păun nu purcede dela nici un alt poet. Nu are adâncimea întunecoasă a lui Eminescu. Nu seamănă cu Vlăduț, după cum nu poate fi comparat lui Anghel, delicatul giuvaergiu, care își toarnă și ghiștii în aur, scris măestru.

Păun este Păun și cel mai român dintre poeți prin intima lui legătură cu peisajul nostru și cu sufletul de abia pipăit al țaranului. Toate poeziile sale au acel aburiu propriu satelor noastre, cu veselie sfioasă, cu ironia cuvințioasă, cu amarul smerit al sățeanului, atât de măsurat în exteriorizarea tuturor sbuciumărilor sale sufletești... Sărmanul Pincio a trăit, parcă neîndrăsnind să-și strige talentul să-și chiue dreptul la viață și la glorie“...

I. Păun-Pincio s'a născut în Mihăileni (jud. Dorohoi), la 17 August 1868, din Alex. Păun și Maria Păun născută Cozmiță. Tatăl său a fost subprefect în județul Dorohoi.

Școala primară a absolvit-o la Mihăileni în 1881. Urmează apoi liceul la Pomârla, Botoșani și Iași. Încă depe băncile școlii începuse să scrie în diferite ziare și reviste, pecum: „Familia“, „Drepturile omului“, „Contemporanul“, „Săptămâna ilustrată“. În 1892 făcu, alături de prietenul său D. Anghel o călătorie în Italia. Femeecat de minunata grădină Pincio din Roma și-a ales numele ca pseudonim. A intrat apoi în serviciul P. T. T. la București, de unde a fost permutat la Brăila, apoi la Piuș Peșrei. Simțindu-se nedreptățit a demisionat de aici. Stă apoi câțva timp în berăria lui Caragiale, dar fiindcă nu putea suporta regimul acela de nopți a părăsit-o și pe aceasta.

Începe apoi a colabora mai regulat la „Adevărul“, „Evenimentul literar“ etc.

S'a stins din viață la 12 Ianuarie 1895, la spitalul Colțea, în vârstă de 27 ani. După moartea lui câțiva prieteni i-au cules scrierile într'un volum, pe care l-au făcut să apară sub titlul „Versuri, Proză, Scrisori“. Păcat că astăzi nu se mai află în comerț, fiind demult epuizat. Din acest volum redăm aici două din cele mai caracteristice poezii ale lui Pincio.

Pe stradă

I.

Ce-o fi aici, că-i strașnică lumină:
Se vede, bre, de parcă-i lună plină —
Și drumu'i alb, — curat ca apa lină...

— Dar ce socoti, că ești în sat la noi,
Să cazi în gropi, mergînd pe lîngă boi?
Aici stă Vodă, bre, și cu cei doi!...

Și cum foiesc, de parcă-i iarmaroc!
— „Ce te boldești, mojice, 'n drum? Fă loc!“ —
— Ți-a tras? S'o strîngi, că-i bună de noroc.

Aici tot mîndre curți țin șir — și cum
Sclipește-un geam până departe în drum,
Și noi acasă, bre, chiorim de fum!...

Colea pe semne'i chef și voie bună;
Și vin boerii cîrd, — mereu s'adună,
De cîntece văzduhu 'ntreg răsună.

Văd una printre ei, cu sînul gol
Și'n giurul ei vre-o patru'i dau ocol,
Așa muere, mai te dă de gol...

Te uită'n rînd cu dîșii stă și-un cîine.
De-o fi și'n rai c'aici, atîta pîine,
Eu n'ași mai vrea s'apuc ziua de mîine...

II.

Ce de-a femei și toate's tinerele...
Li's albe mîinile și mititele;
Dar strînse's, bre, la mijloc, — vai de ele!

Vezi, se frămîntă toată săptămîna:
Și fata lor-și maica și bătrîna, —
Ca să le fie — obrazii albi și mîina!...

Ia, să le pui să tae, păpușoi,
Să umble-un ceas desculțe prin noroi,
Să tremure de frig pe lîngă boi,

La plug să steie'n ploaie, ca un cîine,
Și-atuncea să vedem, ce mai rămîne
Din frumusețea lor de azi, pe mîine...

Oricum, dar pe Ileana mea, c'o știi,
Că ea și eri ne-a 'ntîmpinat în vii,
Cînd ne-a dat flori de am pus la pălării...

Pirlită, bre, de soare-așa, cum este,
Eu nu o dau pe zece ca aceste:
În ochii ei ce limpede poveste!...

Ea nu-i ca astea cu obrazul uns
Și nu se gudură, cînd te-a ajuns.
Iar cînd nu-i plăci, nu-și rîde pe ascuns.

S'o vezi trecând în fugă la fântână,
Ori, cînd o ține Badea strîns de mină:
În ochii ei ce dragoste blajină.

Vântule

Vîntule, nebunule,
De ți-ai rupe strunele,
Că tu cînti de'nmormîntare
Foilor de pe cărare,
De rămîne lunca rară,
Șesul, ca trecut prin pară...

Nu te doare, cînd suspini
Prin uscații mărăcini,
Cînd smulgi ușa din țîțini
Bietului bordei sărac,
Unde sufletele zac,
Și răpezi în el nămeții
Peste lacrimile vieții?...

Ia mai bine, dacă poți,
Chinurile dela toți
Și povoara inimei
Și pustiul lacrimii...
Și le mină ca pe-o apă
Și'n pustiuri le îngroapă...

Acum patruzeci de ani, ca și astăzi, aceleas
greutăți neschimbătoare au fost părăsite omului
sărac, pretutindeni. Cine știe însă, căți Pincio
va trebui să mai moară până li se va lua și
acestora, aceste nimicuri împovărătoare.

I. Filipas

„Gazeta Antirevizionistă“. Colegul Isaia
Tolan, al cărui condei gazetăresc a adus pre-
țioase servicii cauzei noastre naționale, în cotidia-
nele Capitalei, a făcut să apară la Arad, nu de
mult, o nouă publicație săptămînală, intitulată
„Gazeta Anterevizionistă“. Cele 28 de numere
apărute până în prezent, îi dau dreptul la un
titlu în plus, de documentat cercetător istoric
și neîntrecut scriitor de gânduri românești. Pub-
licația colegului Tolan, socotind-o pe drumuri
identice „Hotarul“, se înscrie pe bună dreptate
în rîndul tribunelor de apărarea drepturilor
noastre istorice, pe meleagurile în care ne-a așe-
zat definitiv, jertfa eroilor revoluției lui Horia,
Cloșca și Crișan, mai târziu a Iancului, pentru
a fi pecetluită cu aceia din anii 1916—1918.
„Gazeta Antirevizionistă“, se poate socoti azi o
santinelă de noi începuturi, ca și o lumină de
îndrumare a generației care vine, pe căile ade-
vărului istoric.

Memoria marilor oameni ai Aradului. Din
inițiativa direcției palatului cultural, s'a lansat
ideia imortalizării marilor figuri politice-cultu-
rale ale Aradului, fie în bronz, fie prin simple

plăci comemorative, pe zidul imobilelor locuite
de ei. E un gând frumos, pe care-l apreciem
cum se cuvine.

Inițiativa însă, ne amintește un fapt petre-
cut cu ani în urmă. Și atunci s'a lansat ideia
împodobirii Aradului cu grandioase monumente
istorice, pentru dovedirea românismului lui. Re-
zultatul ei!?

Un început demn de toată laudă, preschim-
bat la un interval de timp foarte scurt, într'o
înfrângere, egală cu o mare rușine națională!

Vorbindu-ni-se azi de „imortalizarea figu-
rilor mari ale Aradului“, gândul ne duce la tre-
cut și o umbră de îndoială ni se așterne în suf-
lete.

Pimen Constantinescu. Este numele profe-
sorului dela Sibiu, un îndrăgostit al frumosu-
lui și animator al mișcării culturale din cetatea
țării „mărginenilor“. Editând până în prezent
cinci caete de traduceri ale poeziei italiene, în
ultimile trei, dsa. ne prezintă în formă de
fragmente, operele scriitorilor italieni: Pietro
Magnosi, Gino Novelli și Gabriele d'Annunzio.

Din primul, d. Pimen Constantinescu, ne-a
tradus 29 de poezii, alese toate din volumul
„Creștere“, închinat de poet, soției sale Maria;
volum în care autorul se spovedește atît de fru-
mos celei căreia i-l dedică: „Acum cînd îmi-
sint inima rece și închisă și pot să-mi recitesc
paginile fără să mai sufăr, mă refugiez în aceste
o sută de poezii, ca în singurul lucru al nostru
și vrednic așa dar de tine și de casa noastră.“

Din Gino Novelli, poet de 36 de ani numai,
ni s'a tradus 23 de poezii, din volumul „Migliore
stella“ („Stea mai bună“), volum care s'a bucu-
rat de-o foarte bună primire, de critica italiană,
cunoscută ca foarte severă cu mînuitorii con-
deiului.

Scriitorul de mare talent Gabrielle d'Annun-
zio, este reprezentat prin 44 de sonete, prezenta-
te cu un portret al autorului și mai multe gra-
vuri în lemn, datorite prietenului nostru Marcel
Olinescu.

Toți cei trei scriitori, tîlmăciți de d. Pimen
Constantinescu în românește, ne sunt arătați în
cadrul unor biografii documentate; fapt care
dă operelor un înțeles desăvîrșit.

Ca unii cari nu cunoaștem textele originale,
asupra felului tîlmăcirilor păstrăm credința
traducătorului, care este mulțumit de ele.

Relevând faptul, nu putem trece cu vederea
admirația noastră pentru străduințele profeso-
rului dela Sibiu, de-a ne face cunoscută opera
marilor scriitori italieni, trudă pusă în slujba
ideii de „fraternizare româna-italiană, pe melea-
gurile senine ale Poeziei“, cum spune dsa. pe una
din cărțile trimise nouă.

NOTE

Horia, cu ai săi, după un veac și jumătate de indoită prigoană prin calomnie și indiferență, răsare la răscruce de vreme în lumină nouă, îndemn și cu oameni din toate generații de fremătare a conștiinței obștești, care, sub lozinci diferite și cu oamenii din toate generațiile și locurile, își caută expresia de faptă nouă, întru eliberarea cea mare, cea adevărată, și care întârzie, a spiritului.

O carte-rememorare, un omagiu în ritm de răscoală, o zi de paos și predici, sunt reparații târzii și nu îndeajuns de rodnice. Numai recuperarea din haosul de azi, a virtuților de devoțiune și de confusiune întru sacrificiu cu idealul obșteșc poate fi o replică demnă leatului scurs peste nedreptate nu și peste inimi.

O ctitorie de artă, înființată din ceace o viață de om a putut da mai ideal și mai generos, a rămas văduvită de întemeietorul ei, prin moartea boierului de inimă și atitudine, care a fost Anastase Simu. Cine a poposit în templul luminos din Bulevardul Brătianu, printre atâtea opere de reală valoare și de reprezentare documentară din țări și veacuri multe a artei plastice, va înțelege cu adevărat de ce prin A. Simu a plecat un suflet dintre cele puține cari își închiagă viața în opere atât de durabile și de mare preț, cum a făcut-o întemeietorul unicului muzeu, demn de acest nume, al Capitalei.

Așezământul, dat în păstrarea națiunii cu câțiva ani în urmă, intră abia de-acum cu totul sub răspunderea ei, și el va trebui și nut în linia de continuitate indicată de autor, îmbogățind neconținut inventarul, mărinind spațiul și perspectiva spre a putea pune în valoare lor adevărată toate efectele cari sunt acoperite acum, de îngrămădirea pe loc neîncăpător a colecției.

Inițiativa ne-a dat opera și cadrul, — desăvârșirea și plinirea ei să ne vie din înțelegerea urmașilor și a celor chemați să ctitorească în continuarea unei voințe de faptă și suflet generos.

Impotriva manierismului, a scrisului „frumos“, a inflaționismului literar, sau oricum ar mai fi identificată reacțiunea gustului și a bunului simț, față de năvala producțiilor în serie a romanului contemporan, se face din ce în ce mai lucidă și mai îndreptată spre cerințe de fond, de viață și de nou ideal artistic. Este semnul de început al unui capitol al literelor românești în această tendință de restrângere a barierelor către cuprinsul de durată și adâncime.

În Franța chiar, în vreme ce o anchetă face să se pronunțe tot ce condeul are mai reprezentativ, întru continuitate alături de V. Hugo, — cineva a descoperit, pe dedesubtul pletorei de produse în masă, — linia de fundament luminos al unei biserici literare naționale, înlăuntrul căreia, sub demarcația de sânge și rasă, se poate abia încadra cineva în comunitatea franceză.

La noi, cine mai ridică cuvânt auzit în vacarmul de interese și prezențe insolite, pentru o tradiție și lege de creație cu barieră de trecut și de fond românesc...

Și totuși primăvara, ninsori de vise peste talgere de plumb, este undeva pe aproape...

Teatrul românesc a serbat luna aceasta centenarul existenței sale, răsărită din crisalida Conservatorului Filarmonic din București, de sub patronajul lui J. Heliade, Câmpineanu și C. Aristia. Aniversarea a surprins scena românească într-o vădită criză de directivă, de producție și de protagoniști, — datorită interesului scăzut pe care publicul, cu gusturi orientate în alte direcții, îl arată vieții de rampă, și ea, grimasă și fard, rictus și fardoseală, de-o iremediabilă meciocritate.

Cel puțin noi de aci, nu am mai apucat să vedem de mult o piesă de teatru. Echipele ce ne vin în turneu, aduc între două trenuri, un model de artă „chic“, fără multă adâncire de probleme, spre a nu indispuie în ore de digestie tabietul omului de provincie.

Astfel, repetit din an în an, același repertoriu boulevardier, în-

clină îponderabilele terezii ale gustului spre preferințe cari nu sunt cătuși de puțin așteptate la capătul unui veac de școală. Nu pentru comicul de împrumut al dlui Ionel Țăranu sau stilul dactilograf al dsoarei Leni Căler a fost urcat pe culmi pudrate în pulbere siderabilă, teatrul românesc cu Ar. Demetriad, C. Nottara, și Iancu Brezeanu.

Dar aci în provincie, nici un lucru nu poate supăra și toate vânturile găsesc calea liberă....

(t. v.)

Revue de Transylvanie. Sub acest titlu apare la Cluj una din cele mai prețioase publicațiuni, destinate a lămuri opinia publică internațională asupra problemelor puse în circulație de propaganda revizionistă. Revue de Transylvanie aduce în fiecare număr studii datorite unor distinși intelectuali din capitala Ardealului, cari, în frunte cu dl. prof. Silviu Dragomir, editează revista sub auspiciile „Astreii“.

Scrisă obiectiv și documentat, Revue de Transylvanie poate sta alături de oricare altă publicațiune similară din străinătate.

În ultimul număr primit, Tomul I. nr. 3, colaborează dnii: I. Breazu, V. Moldovan, A. Caliani, V. Jinga, S. Dragomir, D. D. Roșca, A. Gociman, I. Olteanu, N. Bănescu, O. Boitoș, N. Drăganu, ș. a.

A apărut în Editura Ateneului Popular: *Păneri de rău, gravuri de Marcel Olinescu. Tot în această Editură vor apărea în curând: Fata lui Țicău, nuvele de Al. Negură; Cântece și Stropi din cascada vieții de Gh. Moțiu; Crepe de Chine (poezii) de P. Bogdan; Poeme în proză de Tiberiu Vuia; Figuri arădane de Oct. Lupaș; Criticism nou de Al. Constantinescu; Interpretări critice de M. Păun.*

Cărți primite:

Al. Dima: Al. Odobescu.

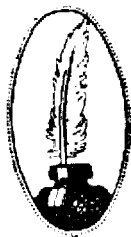
Ion Muștea: Contribuțiuni la cunoașterea bibliotecilor românești ale orașelor din Transilvania. Cluj.

Edouard Schuré: Pitagora, Misterele dela Delfi (prima coală) editura Revista Ideei.

Dr. V. Barbu: Metode în psihiatrie și rolul psihiatriei în medicină.

Reviste:

„Gândul Vremii” Iași an III Nr. 3 Martie. „Atheneum” Iași an I. Nr. 1 Februarie. „Transilvania” Sibiu an 66 Nr. 1 Februarie. „Ramuri” Craiova an 26 Nr. 8. Decembrie. „Cerceșul dela granița de vest” Arad an II Nr. 4 Ianuarie. „Pagini literare” Turda an I Nr. 10 Februarie. „Gând Românesc” Cluj an III Nr. 1 Ianuarie. „Viața Literară” București an IX Nr. 168 Martie. „Lanuri” Mediaș an II Nr. 17 Ianuarie. „Satul” București an V Nr. 52 Martie. „Blajul” an II Nr. 1 Ianuarie. „Lumea Nouă” an. IV Nr. 2 Februarie. „Hyperion” Cluj an III. Nr. 1 - 2 Februarie. „Arta și Omul” București an II Nr. 17.

LEI 15.—

CONCORDIA
INSTITUT DE ARTE
GRAFICE ȘI EDITURĂ
S. A. ARAD